

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут інноватики, природокористування та
інфраструктури
Кафедра бізнес-аналітики та інноваційного інжинірингу

ЛЮСАК Арсен Вікторович

**Грошові кошти і грошові потоки як об'єкт обліку, аналізу
і аудиту/ Cash and cash flows as an object of accounting,
analysis and audit**

Спеціальність: 071 – облік і оподаткування
Освітньо-професійна програма – Облік і правове забезпечення
агропромислового бізнесу

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ОПЗм-21
А. В. Люсак

Науковий керівник:
д.е.н., проф. Чорна Н. П.

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту

“ ____ ” _____ 20 ____ р.

Завідувач кафедри
_____ Р. Ф. Бруханський

ТЕРНОПІЛЬ - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ГРОШОВІ КОШТИ І ГРОШОВІ ПОТОКИ ЯК ОБЄКТИ УПРАВЛІННЯ, ОБЛІКУ, АУДИТУ Й АНАЛІЗУ	6
1.1. Грошові кошти та їх еквіваленти: сутність, функції, історія розвитку.....	6
1.2. Нормативно-правове забезпечення обліку і аудиту грошових коштів ...	12
1.3. Форми безготівкових розрахунків на підприємствах	17
1.4. Грошові потоки та їх відображення в інформаційній системі підприємства	22
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ	30
2.1. Облік готівкових ресурсів підприємства	30
2.2. Облік грошових коштів на поточному рахунку	35
2.3. Облік грошових коштів на валютному рахунку.....	41
2.4. Облік інших грошових коштів на валютному рахунку	44
2.5. Відображення в обліку операцій із платіжними картками	49
2.6. Відображення руху грошових коштів у фінансовій звітності	53
2.7. Автоматизація обліку грошових коштів та шляхи її покращення	58
Висновки до розділу 2.	65
РОЗДІЛ III. МЕТОДИКА АНАЛІЗУ Й АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ	67
1.1. Аналіз руху грошових коштів та фінансового стану підприємства.....	67
1.2. Аудит грошових коштів	74
Висновки до розділу 3.	82
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	89

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах ринкової економіки грошові кошти виступають ключовим фактором ліквідності і платоспроможності підприємства. Фактор наявності чи відсутності грошових коштів виступає ключовим при потребі здійснити оплату за зобов'язання, він же визначає результати діяльності підприємства за визначений період. Зважаючи на це формування ефективної системи обліку грошових коштів є актуальною науковою проблемою, яка потребує вирішення. Суть даної проблеми полягає у налаштуванні системи первинного обліку та аналізу, контролю та аудиту відповідно до потреб підприємства таким чином, щоб інформація про надходження і витрати грошових коштів у всіх формах безперервно і негайно відображалася в облікових регістрах.

Важливою умовою вирішення зазначеної наукової проблеми є можливість налаштування грошових потоків, які дозволяють узгоджувати надходження і витрати грошових коштів в часі й уникати так званих касових розривів, збільшувати ліквідність і оборотність грошових коштів задля досягнення вищої ефективності господарювання підприємства. В даному контексті також важливо забезпечити впровадження в систему обліку і звітності грошових коштів актуальні інформаційні технології, які дозволяють не тільки спрощувати працю бухгалтера, але й сприяють росту аналітичної і оперативної цінності облікової інформації, дозволяють підвищувати її цінність і значення.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є розробка і обґрунтування теоретичних і практичних положень що розкривають сутність і методичні основи обліку, аналізу й аудиту грошових коштів і грошових потоків і визначають напрями удосконалення їх організації.

Для досягнення визначеної мети, в роботі окреслено наступні **завдання**:

- визначити сутність, функції та історичні умови розвитку грошових коштів;

- систематизувати і відобразити нормативно-правове забезпечення обліку й аудиту грошових коштів;
- розкрити сутність форм безготівкових розрахунків і сфери їх застосування;
- вивчити особливості формування грошових потоків в інформаційній системі підприємства;
- розкрити особливості обліку грошових ресурсів на підприємстві;
- систематизувати основні положення обліку грошових коштів на поточному і валютному рахунку;
- визначити положення обліку інших грошових коштів;
- розкрити порядок обліку грошових коштів у фінансовій звітності;
- вивчити особливості перспективи автоматизації обліку грошових коштів;
- здійснити аналізу руху грошових коштів на підприємстві;
- обґрунтувати методику проведення аудиту на підприємстві.

Об'єктом дослідження виступають грошові кошти та грошові потоки як об'єкти обліку, аналізу та аудиту.

Предметом дослідження виступають організаційно-методичні підходи та положення до організації обліку, аналізу та аудиту грошових коштів і грошових потоків.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети і завдань дослідження в роботі застосовано системний підхід, який розглядає процеси і процедури обліку як єдине ціле. При цьому використано наступні методи дослідження: узагальнення і порівняння (при відображенні реалізації положень і стандартів обліку), причинно-наслідковий (при визначенні проблем обліку, аналізу і аудиту грошових коштів і розробці пропозицій щодо їх усунення), абстрактно-логічний (для класифікації і структуризації нормативних актів, форм первинних документів, кореспонденції рахунків тощо), аналізу і синтезу (для визначення стану використання грошових коштів і фінансових ресурсів на підприємстві), індукції й дедукції (для узагальнення особливостей здійснення обліку за різними видами грошових коштів та їх еквівалентів), економічного

аналізу (для оцінки ефективності використання грошових коштів підприємством), абстрагування (для визначення напрямів оптимізації процесів, процедур і операцій з обліку, аналізу й аудиту грошових коштів).

Інформаційна база дослідження сформована на основі нормативно-правових, установчих і організаційно-розпорядчих актах, що регулюють процеси обліку, аналізу й аудиту грошових коштів і грошових потоків, працях вітчизняних і зарубіжних вчених, що досліджують визначену наукову проблему, матеріалах науково-практичних конференцій, фахових видань і фактичних даних підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в узагальненні й критичному аналізу теоретичних і практичних аспектів обліку, аналізу та аудиту грошових коштів, що полягає в наступному: систематизовано порядок подання інформації щодо обліку грошових коштів на поточних рахунках підприємства, обґрунтовано напрями автоматизації обліку грошових коштів на підприємстві, сформовано висновки щодо використання грошових коштів на підприємстві.

Практичне значення. Результати дослідження впроваджено в діяльність ПАП «Фортуна», про що представлена відповідна довідка.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота містить вступ, три розділи, висновки й пропозиції, список використаних джерел і додатки. В роботі наведено 8 таблиць і 24 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ГРОШОВІ КОШТИ І ГРОШОВІ ПОТОКИ ЯК ОБЄКТИ УПРАВЛІННЯ, ОБЛІКУ, АУДИТУ Й АНАЛІЗУ

1.1. Грошові кошти та їх еквіваленти: сутність, функції, історія розвитку

Сучасні виробничо-господарські відносини є складними процесами, які характеризуються визначеними умовами взаємодії між суб'єктами бізнесу. Ключову роль при цьому відіграють грошові кошти, які одночасно виступають платіжним засобом, окремим видом ресурсу, формою запасів, інвестицій тощо. Використання грошових коштів будь-яким підприємством відбувається у відповідності до господарських потреб та цілей. Не зважаючи на те, що ці кошти займають незначну частку в структурі активів, їхня ключова роль проявляється у забезпеченні ліквідності та оборотності капіталу, а також вирішення його оперативних завдань.

Історія розвитку грошових коштів в найбільшій мірі пов'язана із категорію «гроші». Вона сягає давніш часів, коли відбувся первісний розподіл праці і потреба здійснювати обмін між різними людьми чи племенами. При цьому, поглиблення поділу праці призводило до того, що натуральний обмін товарів ставав надто складним і виникала необхідність в пошуку певного еквіваленту, на який можна було б обміняти товари чи цінності. В різних частинах землі функцію еквіваленту виконували різні предмети – хутра тварин, кольорові камені, мушлі тощо. Справжнім поштовхом для розвитку торгівлі і цивілізації стало використання для обміну дорогоцінних металів, а пізніше й монет, виготовлених із них.

З часом, такі умови обігу грошових коштів закріпилися. Монети з різних металів набували різного номіналу і цінності, вони становили вартість одночасно і як платіжний засіб і як окремий товар – метал, який можна переплавити і виробити із нього інший виріб. Використання монет із дорогоцінних металів мало як переваги так і недоліки. Такі гроші були компактними, довго зберігалися і мали привабливий вигляд, проте, з часом вони стиралися і уже не відповідали своїй реальній вартості. В такому випадку

вони перетворювалися у так званий титул вартості. Додатковим недоліком також було те, що науково-технічний прогрес і поживлення торгівлі призвело до того, що дорогоцінних металів стало не вистачати для розрахунків. В таких умовах в обіг поступово почали вводитися паперові гроші, які на перших порах забезпечувалися вартістю золота і могли бути обміняні на нього. Цей етап еволюції грошей називається золотовалютним стандартом. В повній мірі він був припинений в 1970-х роках.

В сучасному світі поруч із паперовими грошима (готівкою), в обігу перебувають так звані банківські (безготівкові) гроші. Обіг безготівкових грошей відбувається за рахунок спеціальних інформаційних операцій в банках, за якими вони перераховуються з рахунку одного підприємств на рахунок іншого підприємства чи фізичної особи. Сьогодні частка безготівкових розрахунків у світі становить понад 85 %. Сьогодні, поруч із готівковими і безготівковими грошима паралельно функціонують електронні гроші, інформація про які зчитується з магнітних карток, електронних пристроїв чи віртуальних рахунків. Окремою грошовою категорією виступають також так звані біткоіни – тип цифрової крипто валюти, яка не має емітентів чи централізованого управління й існує виключно у віртуальній цифровій формі.

Традиційно в умовах господарської діяльності «грошові кошти» асоціюються або сприймаються тотожно до таких понять як: гроші і готівка. В багатьох випадках їх заміником вважають також грошові потоки або ресурси. Не зважаючи на те, що всі ці категорії в більшості сприймаються як тотожні, існує потреба подати чітке визначення досліджуваної категорії задля її однозначного трактування в процесі дослідження.

Серед науковців не існує єдиного визнаного трактування досліджуваного поняття. Серед найбільш раціональних визначень виділимо вислови Ф. Бутинця і М. Дерія. Перший вважає, що «грошові кошти – це спеціальні знаки (паперові або металеві), які виступають мірою вартості в процесі торгівлі. Вони є еквівалентом обміну із яким співвідносяться усі товари і послуги» [7, с. 54] . М. Дерій, в свою чергу, трактує гроші наступним чином: «гроші є невід’ємною частиною функціонування підприємства. Усі взаємовідносини суб’єктів

господарювання вибудовуються на основі взаєморозрахунків у грошовій формі. Ці розрахунки відображаються в облікових регістрах, вони включають процеси надходження коштів, їх витрат і використання у виробничому процесі й сприяють досягненню прибутку» [14, с. 61].

В бухгалтерському обліку, категорія «грошові кошти» багатьма науковцями трактується як різновид активів підприємства, що в цілому відповідає дійсності. Однак, таке трактування не вказує на сутність і природу грошових коштів, які, окрім цього використовуються також у якості платіжних інструментів. Досить чіткі визначення досліджуваної категорії зустрічаються у нормативно-правових документах, стандартах і довідковій літературі. Найбільш вагомі із них ми подали в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Визначення дефініції «грошові кошти» в наукових, довідкових та
правових джерелах

Автор, документ	Визначення
Остафійчук С.М. [50, с.216]	Це платіжні засоби, які мають абсолютну ліквідність. До них відносяться готівка, гроші на платіжних рахунках, депозити та інші засоби, які можуть негайно бути використаними для виконання своїх зобов'язань за платежами.
Дерій М.В. [15, с. 48]	Це засіб для проведення готівкових і безготівкових розрахунків із контрагентами; з однією сторони вони виступають надходженнями, а з іншої – витратами, забезпечуючи рух та обмін фінансових ресурсів в сукупності із інформацією яка відображається у відповідних документах обліку та звітності.
Бутинець Ф.Ф. [6, с. 62]; МСБО 7 [46]; Пушкар М.С. [78, с. 138]	Це різні види платіжних засобів, які охоплюють безготівкові і готівкові засоби, а також депозити до запитання
Осовська Г.В. [49, с. 182]	Це платіжні засоби, які акумулюються на рахунках підприємств і використовуються за обслуговування їх потреб. Вони можуть мати як готівкову, так і безготівкову форму.
Несходовський І.С. [48, с. 8]	Умовний інструмент вимірювання економічних процесів, загально визнаний платіжним засобом.

Джерело: [6; 15; 46; 48; 49; 50; 78].

Як бачимо, серед поданих визначень, значна частина джерельне тільки подає характеристику досліджуваної категорії, але й визначає її склад. Відповідно до цього, «до грошових коштів відносять:

- готівку в касі;

- кошти на розрахунковому рахунку в банку;
- депозити до запитання» [31, с. 161].

Окрім названих до даного переліку також відносять кошти в дорозі, а також новий різновид грошових коштів – електронні гроші.

У випадку, якщо поруч із дефініцією «грошові кошти» вживаються поняття фінансові ресурси, грошові потоки тощо. Потрібно розуміти відмінність між цими термінами. Так, фінансові ресурси окрім наведених вище видів, включають також короткострокові дебіторську заборгованість, інвестиції (фінансові) і отримані векселі, які використовуються для забезпечення підприємством своєї операційної діяльності. Грошові потоки, в свою чергу, характеризують процес надходження і витрат грошових коштів і їхніх еквівалентів. Його ключова характеристика полягає в тому, що гроші повинні постійно перебувати у русі – це дозволяє отримувати високий ступінь ліквідності та оборотності, зменшує потребу у залученні сторонніх фінансових ресурсів і ризик банкрутства підприємства.

Зважаючи на вагоме значення і використання грошових коштів, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на тих функціях, які виконують гроші (рис. 1.1).

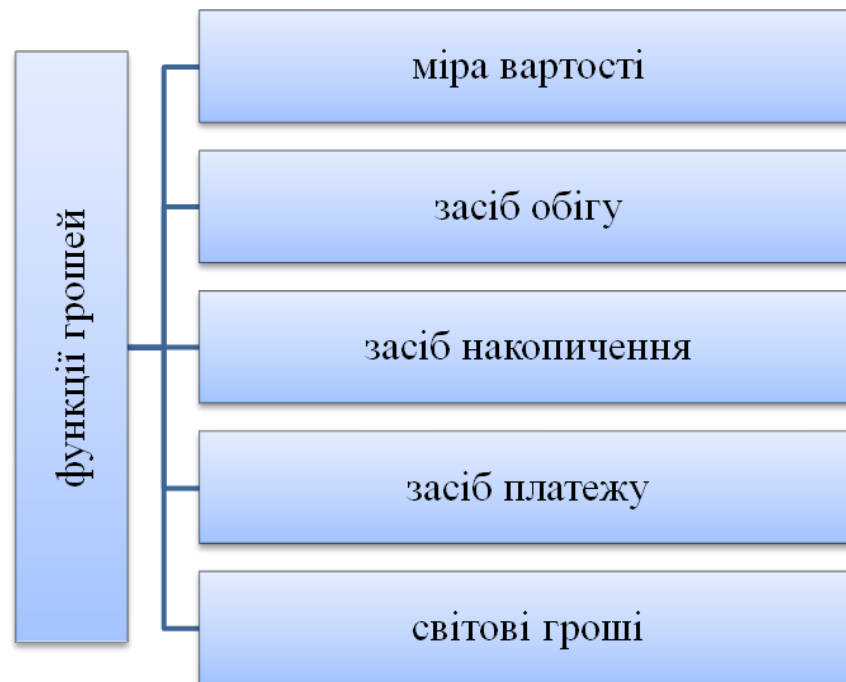

Рис. 1.1. Функції грошей [34, с.800].

Як бачимо, грошові кошти виконують п'ять головних функцій, які проявляються у їхній здатності виступати мірою вартості (реалізується в процесі виробництва, торгівлі, оціночної діяльності тощо), засобом обігу (характеризує здатність грошей виступати еквівалентом обміну в торговельних і господарських операціях), засобом накопичення (вказує на можливість утворювати грошові резерви, акумулювати вартість у вигляді дорогоцінних металів, нерухомості, цінних паперів тощо); засобу платежу (визначає цінність грошей, їх ліквідність та придатність для розрахунку за товари і послуги); світових грошей (передбачає можливість використання окремих видів грошових коштів та їх еквівалентів виконувати названі функції за межами країни походження).

Розвиток фінансових ринків вимагає великої кількості високоліквідних платіжних інструментів. Грошові кошти не спроможні забезпечити усі потреби економічних агентів, тому, частину їхніх функцій в окремих випадках виконують еквіваленти грошових коштів (самостійна економічна категорія яка належить до класу фінансових інвестицій і використовується для підтримки платоспроможності суб'єктів господарювання). Грошові еквіваленти можуть також розглядатися як засоби погашення короткострокових зобов'язань, розрахунків тощо. Важливою умовою такого використання є те, що еквіваленти грошових коштів можуть бути конвертовані у необхідні грошові суми без значної зміни їхньої вартості.

Загальну характеристику й вимоги до еквівалентів грошових коштів дає НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [66]. Відповідно до цього, грошові кошти – це «короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів, які характеризуються незначним ризиком зміни їх вартості» [66]. МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» [46] окрім фінансових, вважає грошовими коштами також короткострокові інвестиції. Відповідно до цього, трактування еквівалентів грошових коштів у міжнародних стандартах є дещо ширшим.

Зважаючи на положення МСБО, до розряду еквівалентів грошових коштів можуть бути віднесені інші високоліквідні боргові фінансові інструменти,

окрім інвестицій (рис. 1.2). Ключовою умовою для цього є дотримання короткотерміновості таких дій, що становить 3-6 місяців.

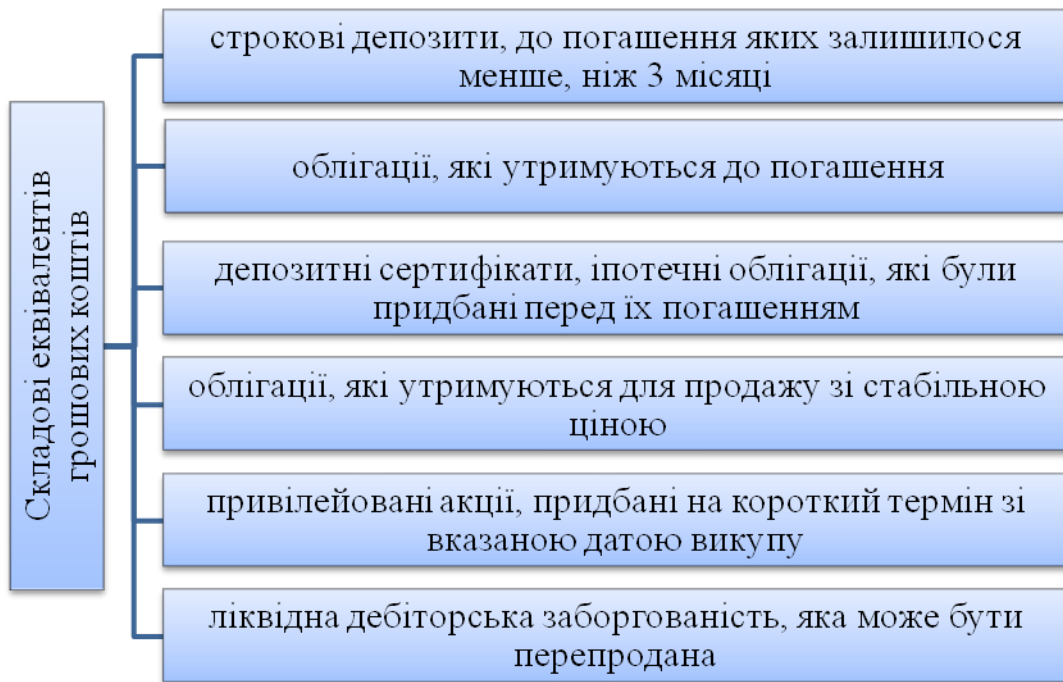

Рис. 1.2. Складові грошових еквівалентів [46].

Варто відзначити, що в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності термін «гроші» практично не використовується. Для цього вживається термін «грошові кошти», які відображають більшу частину ліквідних фінансових ресурсів. Ліквідність – основна властивість грошових коштів, яка визначається як можливість швидкої трансформації будь-якого фінансового активу у платіжні засоби, визначені законом. Таким чином, до грошових коштів відносять такі активи: готівку в касі, депозити, оформлені на умовах до запитання, гроші на розрахункових рахунках у банках. Усі названі види грошових коштів є високоліквідними і можуть в мінімальні терміни бути використані для розрахунку за зобов'язаннями або переведені в інші види фінансових ресурсів чи платіжних засобів. Що ж стосується еквівалентів грошових коштів, то вони володіють одночасно властивостями грошових засобів і короткострокових фінансових інвестицій. При цьому, ключовим критерієм їх віднесення до категорії еквівалентів грошових коштів є висока ліквідність.

1.2. Нормативно-правове забезпечення обліку і аудиту грошових коштів

Середовище діяльності економічних суб'єктів регулюються визначеним колом нормативно-правових документів. До цієї категорії також належить система обліку і звітності. Особливо гостро питання правового і нормативного врегулювання обліку грошових коштів стоїть тому, що ці процеси є дуже динамічними і охоплюють практично усі сфери діяльності, включаючи розрахунки із контрагентами, виплату заробітної плати, облік операційних витрат тощо. Окрім цього, вони часто пов'язані зі зловживаннями посадових осіб.

Загалом, нормативно-правове забезпечення окреслених процесів є досить складним. Вона охоплює різні рівні та механізми. В залежності від глибини дослідження науковці включають до його складу міжнародні (міждержавні) регулюючі документи, нормативно-правові акти вищої юридичної сили, акти органів виконавчої влади, підзаконні акти органів виконавчої влади, нормативні документи органів місцевої влади, документи облікової політики підприємства. При цьому, питання дотримання ієрархії такої системи є дуже актуальним і саме через неї відбувається реалізація державного регулювання обліково-фінансової діяльності підприємств.

Створення такої системи регулювання фінансової звітності і бухгалтерського обліку відбувається «зادля розробки і систематизації єдиних правил стосовно ведення обліку і формування фін звітності. Ці правила є обов'язковими для всіх суб'єктів господарювання. Вони визначають порядок і захищають інтереси підприємств, сприяють розвитку бухгалтерського обліку та системи звітності» [33].

Візуально, ієрархія нормативно-правового забезпечення обліку грошових коштів може бути відображена в наступний спосіб (рис. 1.3).

Відповідно до системи законодавства України, у випадку ратифікації, на її території найвищу юрисдикцію мають норми міжнародного чи міждержавного права. Ратифікація передбачає перевірку на відповідність

нормам Конституції й інтересам країни. Відповідно до цього, «перший рівень правового забезпечення обліку в контексті досліджуваного питання формують міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) стандарти бухгалтерського обліку (П(С)БО) і звітності під номерами 7, 12, 29» [44, 45, 46], що врегульовують питання формування звіту про рух грошових коштів, визначають ключові засади впливу валютних коливань на стан грошових потоків, а також відображення гіперінфляції у фінансовій звітності підприємств. «При цьому основний акцент робиться на процедурах інформаційного забезпечення минулих грошових потоків» [46], а також відображення курсових різниць і показників гіперінфляції у бухгалтерському обліку та звітності.

Рис. 1.3. Ієрархія нормативно-правового забезпечення обліку грошових коштів [44; 45; 46; 51; 52; 53; 54; 56; 57; 58; 61; 74].

Другий рівень ієрархії є найбільш комплексним і його значення на території України є найбільш вагомим. Він включає ключовий закон для – Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [56]. Даний закон визначає загальні для усіх підприємств та установ правила ведення бухгалтерського обліку та підготовки фінансової звітності. При цьому, він визначає принципи та процедури збирання, фіксації і систематизації інформації про ведення господарської діяльності підприємствами і здійснюється шляхом ведення безперервного і всеохоплюючого документування усіх операцій із грошовими коштами та їхніми еквівалентами [56].

Податковий кодекс України в контексті регулювання обліку та звітності грошових коштів визначає перелік податків і платежів, прописує порядок їх справляння, визначає повноваження, права та обов'язки сторін податкового процесу. При цьому, «важливим елементом регулювання виступають процеси правильного відображення руху грошових коштів в системі обліку та звітності підприємств, що є важливим для визначення бази оподаткування» [52]. Господарський кодекс, в свою чергу, «врегульовує господарські відносини між ринковими суб'єктами. При цьому, визначаються умови взаєморозрахунків, укладення договорів тощо» [13].

Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» [60] визначає процедури обліковування готівкових розрахунків з допомогою спеціальних пристроїв РРО. Він поширює свою дію на усі сфери економічної діяльності та форми господарювання. Закон «Про національний банк України» [73] визначає умови взаємодії суб'єктів головного банку країни із іншими фінансово-кредитними установами, фінансовим ринком, суб'єктами господарювання, державою тощо. Він врегульовує питання емісії грошей, грошової маси, вартості грошей і грошово-валютної політики держави.

Якщо на другову рівні визначаються принципові умови взаємодії різних господарських суб'єктів та органів влади в питаннях грошової політики, то на третьому рівні основна дія нормативних актів спрямовується на чітке

врегулювання саме питань обліку грошових коштів і формування фінансової звітності на підприємствах.

Четвертий рівень ієрархії включає в себе нормативні документи, які безпосередньо врегульовують процеси обліку грошових коштів і їх відображення у фінансовій звітності. Ключову роль в даному випадку відіграє «Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» [61]. Вона регламентує використання бухгалтерських рахунків для обліку грошових коштів і еквівалентів, визначає принципи формування проводок, алгоритми документообігу і розробку звітних документів.

«Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» [70] визначає основоположні засади ведення готівкового обліку грошових коштів, що включають: приймання готівки і її видачі, контроль залишків та інкасацію грошових коштів, інвентаризацію і готівкові ліміти.. Інструкція №146 «Про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземній валюті» [64] в свою чергу регламентує процедури, пов'язані із відкриттям і використанням розрахункових рахунків, рухом грошових коштів на цих рахунках, умовах зняття й інкасування готівки, створення залишків і проведення розрахунків, а також відображення цих операцій облікових в регістрах і фінансовій звітності підприємств.

Основу п'ятого рівня правового забезпечення обліку грошових засобів та їх відображення у фінансовій звітності становлять внутрішньогосподарські документи – Положення про облікову політику і Положення про договірну політику, а також інші накази, інструкції та положення, дія яких поширюється виключно в межах підприємства чи об'єднань підприємств.

Наведений перелік нормативно-правових актів визначає ключові завдання ведення обліку грошових коштів на проведення фінансових розрахунків на підприємствах (рис. 1.4).

Процедуру та інші умови аудиту грошових коштів визначено Законом України «Про аудиторську діяльність» [54]. Відповідно до Закону, «аудитор перевіряє відповідність системи обліку та звітності, яка має відношення до

грошових коштів, чинному законодавству, стандартам, інструкціям, наказам і розпорядженням» [54].

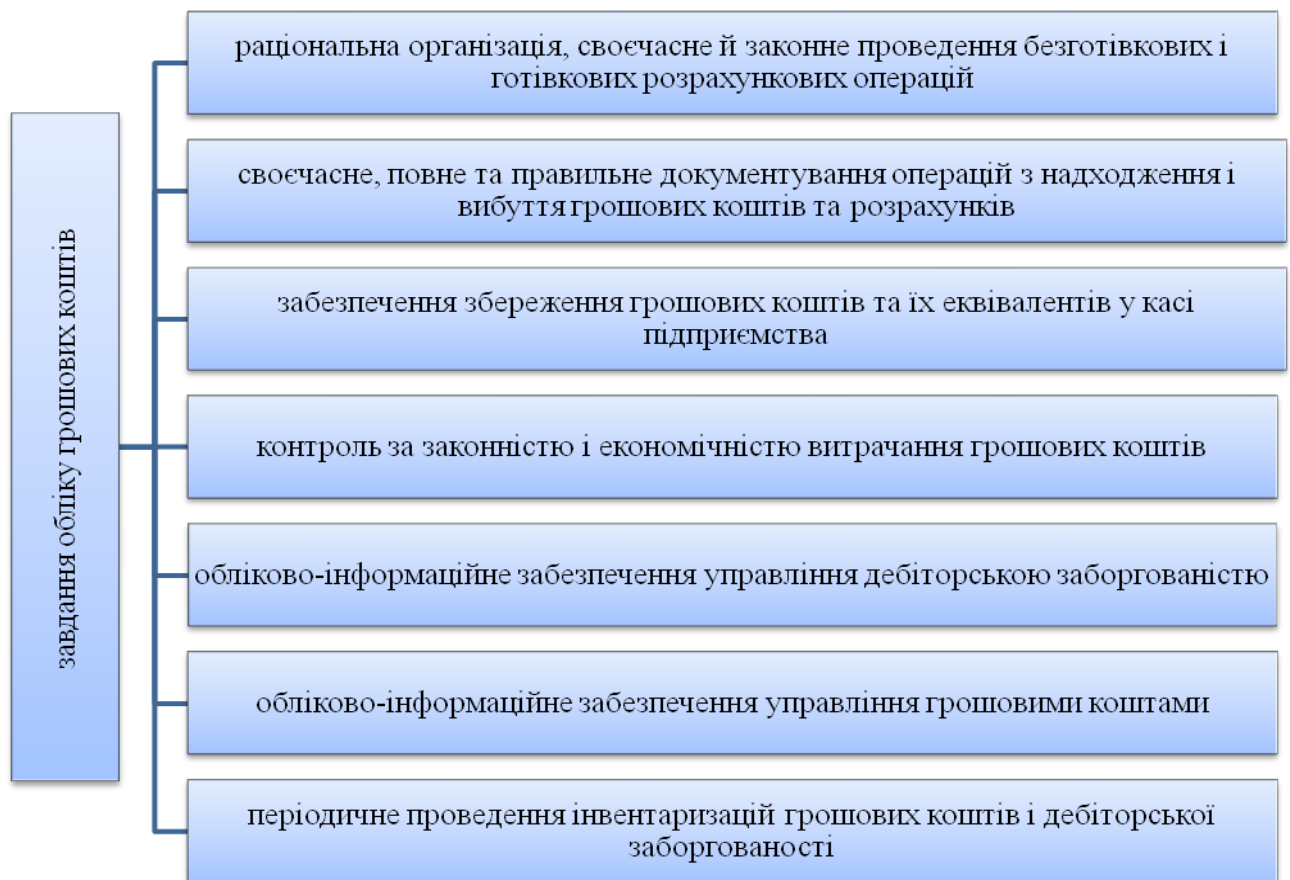

Рис. 1.4. Ключові завдання обліку грошових коштів на підприємстві [84, с. 195].

Отже, правове забезпечення обліку і розробки звітності щодо грошових коштів є складне, структуроване і сформоване в єдину систему. При цьому, внутрішньодержавні норми регулювання досліджуваних питань гармонізовані із міжнародними стандартами, а нормативні акти нижчого порядку обов'язково відображають положення актів вищого порядку. В сьогоденних умовах питання обліку грошових коштів та розробки на основі цього фінансової звітності потребують постійного перегляду і корекції відповідно до змін умов ведення господарської діяльності, впливу політичних, інформаційних та науково-технічних змін. В умовах динамічного зовнішнього середовище, підтримання системи обліку та звітності грошових коштів є важливим науково-методичним і практичним завданням.

1.2.1. Форми безготівкових розрахунків на підприємствах

Важливим елементом обігу грошових коштів в економічних і господарських системах є безготівковий обіг. Він є протилежністю готівковому обігу, за якого грошові одиниці фізично переміщуються від платника до одержувача. Такі розрахунки цілком прийнятні в невеликих сумах з приводу купівлі-продажу недорогих товарів і послуг, проте вони є вкрай нераціональними при здійсненні розрахунків між суб'єктами господарювання, фінансовими установами чи органами державної влади, коли вартість угоди сягає десятки тисяч чи мільйони гривень. Окрім фізичних проблем щодо акумуляції такої суми, її обліку і перерахунку, готівкові розрахунки в таких випадках потребують ще й додаткових витрат і зусиль, спрямованих на логістику і охорону грошових коштів.

Переваги використання безготівкових розрахунків також впливають зі швидкості та зручності розрахунків, економії витрат на обслуговування руху готівки, її облік та контроль. В сукупності такі дії зменшують обсяг необхідних для функціонування економіки грошових коштів і дозволяють акумулювати їх на рахунках у банках. Це, в свою чергу, створює умови для кращого контролю грошових коштів, їх використання за цільовим призначенням та інвестування у різного роду проекти.

Відповідно до цього, безготівкові розрахунки сьогодні суттєво переважають у фінансовій системі світу. Згідно наукового підходу, безготівкові розрахунки являють собою рух грошових коштів, який не відбувається фізично у формі грошових банкнот чи купюр, а шляхом здійснення обліково-інформаційних операцій на рахунках відповідних банків – держателів рахунків сторін угоди. Завдяки таким операціям відбувається пришвидшення обігу, зростання ліквідності грошей, зменшення витрат на забезпечення обігу грошових одиниць на ринку, зростання можливостей органів державного регулювання щодо контролю за станом та обігом фінансових ресурсів на ринку.

Варто відмітити, що безготівкові розрахунки мають різний характер і здійснюються між різними суб'єктами економіки: між банками, між бюджетом

і банками, між підприємствами і банками тощо. При цьому, велика частина безготівкових операцій охоплює нетоварний сектор – розрахунки із бюджетом чи державними установами, органами виконавчої влади чи юриспруденції. Таким чином, вибір раціонального засобу платежу і форми розрахунку дозволяє коректно провести їх із найменшими фінансовими втратами і з найменшими затратами часу. Безготівкові розрахунки відбуваються у двох режимах, що характеризують грошові потоки: надходження коштів на рахунок і списання коштів за рахунок.

Зазначений вид розрахунків відбувається у два найбільш поширені способи:

- акцептно-інкасовий, за якого спочатку відбувається надходження товару чи інше виконання умов договору, а потім – оплата;
- акредитивний, за якого спочатку відбувається оплата за умови договору, а потім – його виконання, включаючи постачання продукції.

Головні поняття, якими оперують в таких випадках – це акцепт, інкасо та акредитив. Акцепт – покуця здійснити оплату на основі розрахункових документів – рахунку фактури, акту виконаних робіт тощо. Інкасо – це підтвердження банком отримання коштів, яке відбувається на основі доручення клієнта. При цьому, кошти зараховуються на розрахунковий рахунок клієнта, а підставою таких дій виступають розрахункові документи. Акредитивом виступає розрахунковий документ, згідно якого один банк доручає іншій фінансово-кредитній установі забронювати і перевести кошти на вказаний рахунок згідно відповідних документів.

Зазначені умови проведення безготівкових розрахунків відбуваються згідно «Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті, затвердженої постановою Правління НБУ від 29.03.2001 р. № 135» [62]. В межах даного нормативного акту визначаються «правила розрахунків по безготівкових платежах, прописуються відповідні процедури для операцій та платіжних документів – ордерів, чеків, акредитивів, доручень, вимог» [62].

Характеристики наведених платіжних документів, згідно Інструкції НБУ № 135 подано в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Типи платіжних інструментів, що використовуються при безготівкових розрахунках

Платіжні інструменти	Характеристика
Меморіальний ордер	Призначений для обслуговування платежу грошових коштів, які здійснюються з платіжного рахунку на рахунки третіх осіб.
Платіжне доручення	Створюється у довільній формі в межах встановлених вимог. У випадку відсутності достатньої для виконання платіжного доручення, суми грошових коштів на рахунках банків, розрахунки відбуваються тільки у випадку попередньо укладеної угоди щодо таких випадків. Можливість здійснення розрахунків за гарантованим дорученням в межах Інструкції не викладена..
Платіжні вимоги-доручення	Згідно даних інструментів встановлюється обмеження граничної суми, яку платник може оплатити одержувачу і яка не перевищує розміру вимоги останнього.
Розрахунковий чек	Емісія чеків відбувається фінансово-кредитною установою, вони прив'язуються до розрахункового рахунку і використовуються утримувачами цих рахунків в межах встановленого ліміту.
Акредитив	Не може бути анульованим чи зміненим без згоди бенефіціара, якому він належить.
Платіжна вимога	Передбачає примусове стягнення грошових коштів на користь заявника за умови підтвердження такої вимоги. Банк зобов'язаний повідомити власника рахунку про таке стягнення чи списання того ж або наступного дня після отримання вимоги.

Джерело: сформовано на основі [62].

Зазначені розрахункові документи повинні відповідати вимогам, серед яких: їх стандартизація, простота і зрозумілість, точне фіксування дати й іншої інформації щодо грошової операції, для проведення якої вони створюються. Важливою умовою чинних правових положень щодо здійснення розрахунків у безготівковій формі є те, що вони здійснюються виключно у національній валюті, за рахунок і в межах коштів, наявних на розрахункових рахунках. Оплата одного суб'єкта господарювання за іншого – не приймається.

Форму розрахунків за безготівковими операціями суб'єкти господарювання обирають самостійно. Цей вибір фіксується і регламентується в межах угод між банком та клієнтом. Відповідно до цього, банки забезпечують

проведення операцій за цим типом розрахунків, здійснюють відповідний контроль та інформаційну підтримку у вигляді інформування про стан рахунків, рух коштів тощо.

Ключовими суб'єктами безготівкових операцій виступають три сторони, дві з яких є суб'єктами певної угоди – платник і отримувач коштів, а одна – посередник у фінансово-грошових розрахунках – банк. У випадку, якщо платник і отримувач – клієнти різних банків, то посередником виступають два банки, які кореспондують між собою на основі розрахункових документів.

В умовах активного розвитку НТП та інформаційних технологій відбуваються удосконалення різних аспектів економічних процесів. В даному контексті, безготівкові розрахунки також зазнали значних змін, які обумовлені впровадженням різного роду інновацій.

Тривалий час інноваційними розробками у сфері безготівкових розрахунків вважалися пластикові картки та електронні перекази. Ці способи розрахунків характеризувалися значними зручностями, оскільки не потребували присутності особи платника чи його представника у банківській установі. Сьогодні, за твердженням Б. Вишиваної і Ю. Дяків [9] «НТП, який впливає на усі сфери нашого життя. Відповідно до цього, він зачіпає також сферу грошових розрахунків, що визначає існування п'яти тенденцій, які характеризують сучасний стан безготівкових розрахунків» [9, с. 97] (рис. 1.5).

Таким чином, безготівкові розрахунки сьогодні відображають ключові тенденції новітніх інформаційних технологій, що базуються на персоналізації і діджиталізації, які охоплюють не тільки нові винаходи і продукти, але й підходи. При цьому, такі інструменти безготівкових розрахунків впливають також на розвиток окремої підгалузі – безготівкової економіки. Рівні розвитку безготівкових розрахунків за окремими етапами наведено в табл. 1.3.

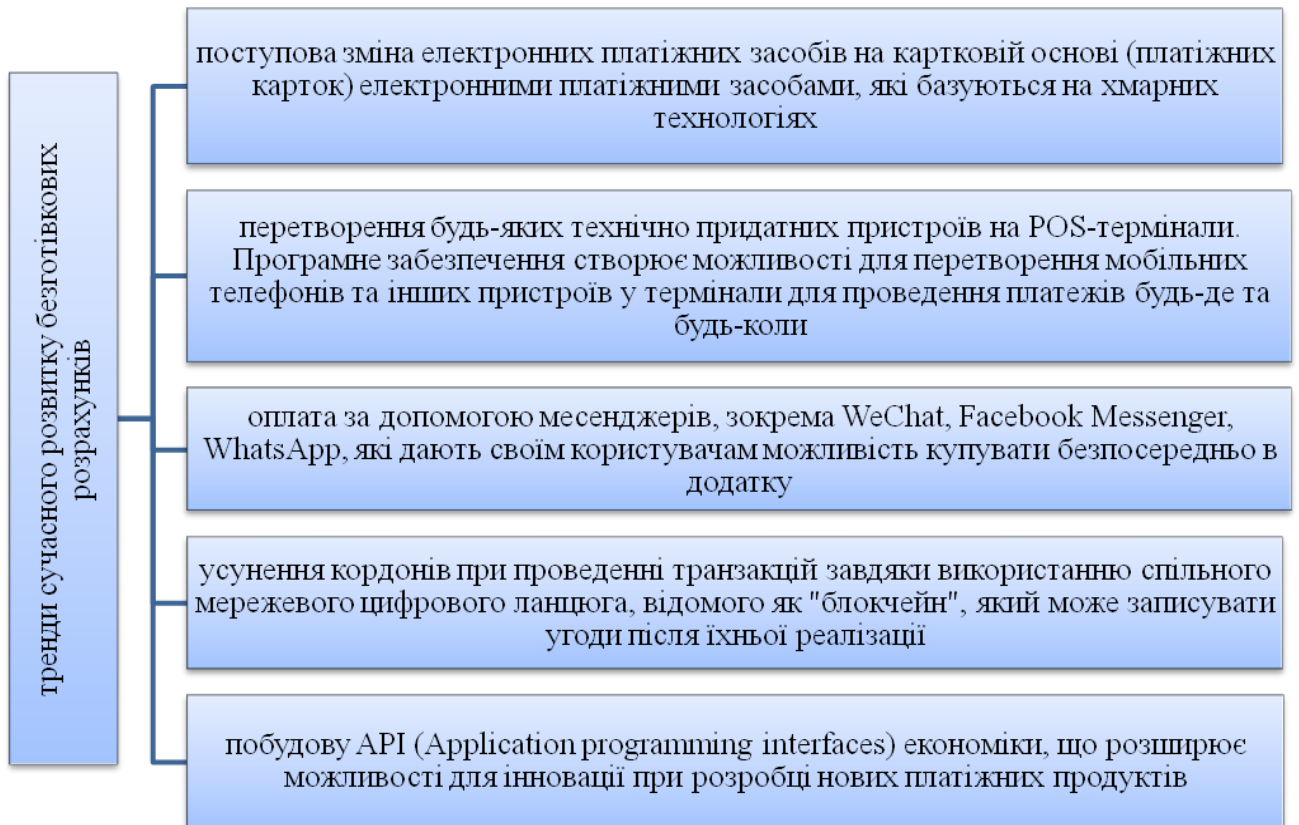

Рис. 1.5. Ключові тренди сучасного розвитку безготівкових розрахунків в Україні та світі [79, с. 345].

Як бачимо, удосконалення безконтактних і мобільних технологій дозволили перейти від 1 і 2 рівнів безготівкових розрахунків до третього, основу якого становлять використання мобільного банкінгу, месенджерів та безконтактних технологій. При цьому, якщо на перших двох рівнях розрахунки відбувалися на основі довіри до бренду і зручності користування сервісами, то на третьому рівні усі платежі проходять в межах єдиної платіжної системи з максимальною персоніфікацією під кожного користувача системи.

Таблиця 1.3

Рівня розвитку безготівкових розрахунків

Параметри	Рівні безготівкових розрахунків		
	1.0 безпековий	2.0 орієнтований на споживача	3.0 односистемний
Канал розподілу	Е-комерція	P2P платежі, мобільні гаманці, QR коди	Месенджери, розумні побутові пристрої, безконтактні платежі
Метод розподілу	Готівка, чеки, перекази	Дебетові картки, кредитні картки, подарункові картки	Без готівки
Участь банків	Персональний кабінет	Онлайн-банкінг	Мобільний банкінг

Джерело: сформовано на основі [82, с. 244].

Таким чином, безготівкові грошові розрахунки формують важливий сегмент фінансового ринку. В їх основі інформаційно-технічні засоби та визначені процедури, в межах яких відбувається делегування проведення операцій конкретного платника спеціалізованим фінансово-кредитним установам. Засоби здійснення таких платежів сьогодні одночасно виступають як традиційні інструменти, так і інноваційні. При цьому, частка новітніх засобів постійно зростає.

1.3. Грошові потоки та їх відображення в інформаційній системі підприємства

В умовах ринкової економіки, питання ефективності господарювання і конкурентоспроможності підприємств виходить на перший план. При цьому, для досягнення високого рівня ефективності та конкурентоспроможності підприємства використовують різні методи, підходи й інструменти, включаючи процеси раціонального управління рухом грошових коштів. Акцент управлінської уваги на грошових потоках дозволяє підприємствам отримувати переваги в ліквідності й оборотності коштів, зменшення випадків так званих касових розривів, необхідності термінового кредитування тощо.

Сьогодні управління грошовими потоками є невід'ємною складовою менеджменту підприємства. В контексті грошових потоків, процеси витрачання

фінансових ресурсів завжди пов'язуються із джерелами їх надходження і наявності на певну конкретну дату. Відповідно до цього, при прийнятті рішення про певні грошові витрати (закупівля сировини, інвестування, модернізація обкладання, створення запасів, здійснення маркетингових заходів тощо), керівники підприємств завжди повинні визначати, за рахунок яких коштів фінансуватимуться заплановані роботи.

Таким чином, грошовий потік по своїй суті виступає своєрідною системою обігу фінансів в господарському і виробничому механізмі підприємства. Високий рівень організованості цих потоків свідчить про «фінансове здоров'я» підприємства і наявністю хороших передумов для реалізації усіх запланованих заходів в межах визначених джерел залучення фінансових ресурсів.

Поняття «грошовий потік» сьогодні не є усталеним. В науковій і науково-практичній літературі наявна велика кількість різних визначень, які трактують цю категорію відповідно до наукових завдань. Так, Л. Сук стверджує, що «грошовий потік передбачає оцінку грошових коштів в контексті їх надходження і витрат протягом визначеного періоду часу» [86, с. 370]. Такий підхід дещо дискусійним, оскільки подане визначення може в більшій мірі характеризувати сальдо грошових коштів, утворене шляхом співставлення надходжень і витрат.

С. Остафійчук, в свою чергу, вказує на те, що «грошовий потік є безперервним. В залежності від контексту він може виступати у формі готівкових чи безготівкових коштів, фінансового капіталу тощо [50, с. 217]. Л. Івченко визначає грошові потоки як «вхідні і вихідні потоки грошових коштів у їх різноманітних формах, які обслуговують виробничі і господарські процеси» [34, с. 800]. В нормативних документах МСБО № 7 «Звіт про рух грошових коштів» [46] і П(С)БО № 4 «Звіт про рух грошових коштів» грошові потоки також подаються як «надходження і вибуття грошових коштів та їхніх еквівалентів» [66].

Відповідно до цього, «грошовий потік» може бути визначено як «певна сукупність відокремлених в часі поступлень і витрат грошових коштів або

еквівалентів, які виникають в процесі господарської діяльності і пов'язані із факторами ліквідності, простору і часу, ризику та невизначеності» [85, с.65]. Не зважаючи на в цілому просте визначення, досліджувана категорія має складну структуру і включає велику кількість процесів та операцій, пов'язаних із рухом грошових коштів.

Формування інформаційно-облікової системи управління грошовими потоками переслідує важливу мету, суть якої полягає в забезпеченні спроможності гнучкого і швидкого реагування на зміни ситуації на ринку, досягнення високого рівня ефективності господарювання, здійснення організаційних та інших змін, оцінки можливих альтернативних варіантів при прийнятті управлінського рішення, вибір фінансової стратегії та ін. задля задоволення визначених завдань і мети управління грошовими потоками, керівництво підприємств здійснює заходи з оптимізації самих грошових потоків або інформаційно-облікової системи, яка їх обслуговує. Власне оптимізація грошових потоків тісно пов'язана із інформаційними процесами і передбачає вибір найбільш раціональний спосіб їх організації відповідно до умов ринкового середовища, можливостей підприємства і економічної доцільності (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Ключові елементи оптимізації грошових потоків [85].

Відображення і подання інформації щодо обліку грошових коштів потребує оптимізації. Важливою умовою цього є ідентифікація чинників, що впливають на їх формування в часі. Такі фактори поділяють на зовнішні і внутрішні. До перших відносять ринкову кон'юнктуру, що охоплює фінансовий, товарний, сировинний ринок; фіскальну політику в державі і систему оподаткування суб'єкта господарювання; доступність фінансового займу і кредитування як для підприємства, так і для його контрагентів; систему інформаційно-облікового забезпечення розрахункових операцій; доступність інструментів залучення грошових коштів під визначені завдання і цільове призначення. Внутрішні фактори охоплюють чинники, які перебувають у підпорядкуванні керівництва підприємства. Вони включають стадію життєвого циклу підприємства і товарів, які воно виробляє; параметри операційної діяльності, включаючи тривалість виробничого циклу; параметри сезонності виробництва і продажу продукції; особливості інвестиційної політики, ставлення керівників до ризику і управління фінансовими ресурсами. В залежності від отриманої і систематизованої інформації формується профіль підприємства і здійснюється оптимізація грошових потоків.

Основу цієї оптимізації становить збалансованість надходжень і витрат фінансових ресурсів. При цьому до уваги береться не тільки нестача грошових коштів на певному етапі, але і їх можливий надлишок. В даному контексті нестача грошових коштів призводить до потреби залучати кредитні кошти чи добиватися відстрочки по платежах, а це супроводжується або подорожчанням доступу до фінансових ресурсів або ж проблемами із постачальниками.

Загалом, система оптимізації грошових потоків будується на основі обліку грошових коштів. Обов'язковими умовами функціонування такої системи є повне, достовірне, безперервне відображення інформації у відповідних документах та звітах. Дотримання цих вимог дозволяє аналізувати стан фінансових рахунків підприємства і оперативно оцінювати ступінь забезпеченості потреб підприємства необхідними фінансовими ресурсами.

В даному контексті варто відмітити, що дані щодо руху грошових коштів можуть відображатися у розрізі операційної діяльності, фінансових чи

інвестиційних операцій. Форма звітності в межах якої узагальнюється ця інформація – це ф. № 3 «Звіт про рух грошових коштів» [46]. В цьому звіті подається інформація про зміни в чистих активах суб'єкта господарювання, відображається спроможність підприємства сплачувати за наявними чи майбутніми зобов'язаннями (ступінь ліквідності). Дані цього звіту дозволяють оцінювати можливість отримання вхідних грошових потоків, здатність сплачувати за існуючими зобов'язаннями, а також відображати наявність зв'язку між грошовими потоками і рівнем прибутковості підприємства.

В багатьох випадках базою для аналізу грошових потоків є управлінська звітність. Вона розробляється для керівного складу і обслуговує внутрішні потреби менеджменту в оперативній інформації. Такі форми звітності суттєво відрізняються в різних підприємствах, в залежності від їх специфічних рис. Найбільш типовими серед них є наступні:

- касовий бюджет – є різновидом плану надходження і витрат грошових коштів. Він формується на один фінансовий рік із можливістю деталізації за кварталами, місяцями тощо;
- платіжний календар – виступає формою короткострокового прогнозу або плану, який узагальнює інформацію про витрати грошових коштів підприємства [16, с. 885].

Ключові операції в аналізі грошових потоків виконує фінансовий менеджмент підприємства чи відповідальні працівники фінансово-облікового відділу. До їхніх функцій належить:

- аналіз руху грошових коштів за визначений період;
- виявлення змін в структурі і джерелах надходження грошових коштів;
- виявлення змін в структурі витрат грошових коштів.

Відповідно до вказаних функцій, відповідальні особи повинні кожного фінансового періоду здійснювати планування обсягу грошових коштів у коротко-, середньо- і довгостроковому періоді. Ці плани і прогнози є складовими частинами бюджету чи фінансового плану підприємства.

В межах короткострокового планування грошового потоку використовуються спеціальна методика cash conversion cycle (концепція

грошового обігу), яка використовується при визначенні періоду оборотності капіталу та обсягу активів, які інвестовані в підприємство. Отже, система інформаційно-облікового забезпечення грошового потоку передбачає чітку інтеграцію із системами обліку запасів, оплати праці, готової продукції. Це дозволить узгодити між собою грошові потоки в усіх сферах і на усіх етапах їх циркулювання в підприємстві.

Окрім загального охоплення інформаційних процесів грошового обігу, методика управління грошовими потоками використовує «концепцію вартості грошей в часі (time value of money)» [87]. В основі даної концепції гіпотеза про те, що з часом гроші втрачають свою вартість. Ключовим фактором, який визначає цей процес є інфляція. Прагнення захистити власний капітал від негативного впливу інфляції обумовлює попит на інвестування, що також передбачає оцінювання ризиків інвестиційних процесів, ризиків недоотримання вигоди, ризиків оборотності капіталу тощо. Зазначені аспекти також впливають на управління грошовими потоками відповідно до визначення теперішньої і майбутньої вартості грошей.

Таким чином, грошовий потік є складним і багатогранним поняттям, який охоплює не тільки грошові кошти і їх еквіваленти, але й їх циркуляцію в економічних системах. При цьому завдяки оборотності коштів формуються мобільність і платоспроможність суб'єкта господарювання. Інформаційну основу управління грошовими потоками формують фінансова і управлінська звітність, облікові і аналітичні дані. Відомості про рух грошових коштів відіграють важливе значення для розвитку підприємства. Вони використовуються при плануванні роботи підприємства чи його структурних підрозділів, при організації виробничо-господарських процесів і фінансових потоків, при створенні системи контролю і аналізу.

Висновки до розділу 1

1. Розкрито сутність та історичні аспекти розвитку поняття «грошові кошти», встановлено, що досліджувана категорія є певним типом активів підприємства чи платіжним засобом, який забезпечує функціонування підприємства. До грошових коштів як облікової категорії відносять готівку, кошти на розрахункових рахунках, депозити. Ключові функції грошових коштів розкриваються як міра вартості, засіб платежу, спосіб накопичення чи обігу, а також як світові гроші.

2. Правове забезпечення обліку грошових коштів реалізується через п'ятирівневу систему, яка охоплює міжнародні положення, національний рівень (Закони і Кодекси), національні стандарти, підзаконні акти, що включають інструкції, положення та методичні рекомендації, а також рівень облікової політики підприємства. Подана структура є стійкою і в достатній мірі узгодженою, що характеризує ієрархію нормативного впливу на досліджувані процеси. Проте, в умовах динамічного розвитку економічних систем й інформаційних технологій важливо забезпечувати постійний перегляд положень і методик обліку, аналізу та аудиту грошових коштів задля раціональної реакції на зміни в зовнішньому середовищі.

3. Безготівкові розрахунки на підприємстві виступають головним інструментом обігу грошових коштів. Найчастіше в сучасних умовах вони реалізуються у формі акцепту чи інкасо або акредитиву. Ці види розрахунків вказують на порядок оплати за отримані послуги чи товари. Окрім цього, інструментами проведення безготівкових розрахунків виступають також платіжне доручення і вимога, чек для розрахунків, меморіальний ордер тощо. Сучасні тенденції визначають впровадження нових форм безготівкових розрахунків, серед яких: електронні платіжні засоби, мобільні телефони і термінали, месенджери соціальних мереж і мобільні застосунки, блокчейни, API та ін.

4. Динамічність економічних процесів визначає потребу в оперативному реагуванні на зміни умов господарювання. Відповідно до цього, визначено, що

важливою умовою управління грошовими коштами на підприємстві є дотримання концепції грошових потоків. Вона проявляється в узгодженні джерел надходження грошових коштів із напрямками їх витрат, погодження графіків прибутків і видатків з метою уникнення ситуацій із нестачею ліквідних засобів для виконання поточних зобов'язань підприємства. Відповідно до цього, увага приділяється збалансованості грошових потоків, їх синхронності і росту чистого грошового потоку.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

2.1. Облік готівкових ресурсів підприємства

Діяльність економічних агентів підпорядковується цілому комплексу правових та внутрішніх актів, які визначають принципи та процедури різних видів діяльності. Однією із невід'ємних складових усіх господарських суб'єктів є використання ними грошових коштів для обслуговування власної діяльності. При цьому грошові кошти використовуються підприємствами в готівковій і, значно частіше, в безготівковій формі. Кожна із названих форм характеризується визначеними особливостями в контексті ведення обліку, аналізу та аудиту.

Готівкові грошові кошти є різновидом абсолютно ліквідного активу. Вони можуть без жодних підготовчих дій і перетворень використовуватися в якості платіжних засобів. Зважаючи на це, готівкові кошти в найбільшій мірі потребують чіткого контролю рушу та залишків. Обслуговування потоків готівкових грошових коштів на підприємствах здійснюється в касі. Діяльність каси і касові операції є чітко регламентовані, а основні норми регулювання містяться в «Положенні про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» [70].

Згідно даного документу, каса суб'єкта господарювання має статус приміщення чи спеціально обладнаного місця, в межах якого відбуваються операції з видачі, отримання чи зберігання грошей і цінностей. Облаштування приміщення каси регламентується спеціальними нормами, відповідно до яких воно повинно бути ізольованим, добре захищеним від зовнішнього впливу, із дверима, що відчиняються назовні і вікном з невеликим отвором для ведення операцій. Для зберігання готівкових коштів каси повинні бути обладнані вогнетривкими сейфами чи шафами. Ці сейфи в кінці робочого дня повинні зачинятися на ключ і опечатуватися відповідальною особою – касиром. Окрім отримання-видачі і зберігання грошей в касі, важливим питанням є організація

транспортування коштів до каси і з каси в банк чи за іншою адресою. Така діяльність повинна бути належним чином організована.

Для організації роботи каси на підприємстві приймаються регламентуючі документи – накази, методичні рекомендації, інструкції і положення, які призначають касира на посаду, визначають його відповідальність і регламентують його роботу. Касир, після призначення на посаду підписує угоду про матеріальну відповідальність.

Важливим аспектом роботи каси на підприємстві є дотримання готівкових лімітів, які встановлюються НБУ і встановлюють обмеження щодо суми готівкових коштів, які можуть бути наявні на підприємстві після закінчення робочого дня. Готівка, яка перевищує встановлену дозволена суму інкасується, передається в банк і зараховується на розрахунковий рахунок підприємства.

Відповідно до чинних норм сьогодні існує три способи отримання готівки підприємствами:

1. Замовлення в банку;
2. Надходження від підзвітних осіб;
3. Отримання грошових надходжень від звичайної діяльності;
4. Позареалізаційні надходження.

Усі зазначені операції, окрім того, що відбуваються в межах встановлених вимог, фіксуються в бухгалтерському та управлінському обліку. При цьому використовується визначений перелік первинної документації, на основі якої відбувається отримання коштів в касу чи їх видача. Головними документами, які при цьому використовуються є наступні: рахунок, податкова накладна, акт виконаних послуг, чек тощо. Надходження коштів у касу підтверджується створенням такого документу, як прибутковий касовий ордер (форма № КО-1) і його обліковуванням в журналі прибуткових касових ордерів, а пізніше у звіті касира (рис. 2.1).

Після оформлення і подачі усіх прихідних документів, касир здійснює їх перевірку на відповідність вимогам щодо коректності заповнення і наявності необхідних підписів і вносить дані до касової книги. Якщо протягом дня

створення касового ордеру готівка не була внесена в касу, документ анулюється, про що робиться відповідна помітка у журналі реєстрації ордерів. Прибуткові касові ордери повинні зберігатися протягом трьох років з моменту створення у відповідному місці в бухгалтерії підприємства.

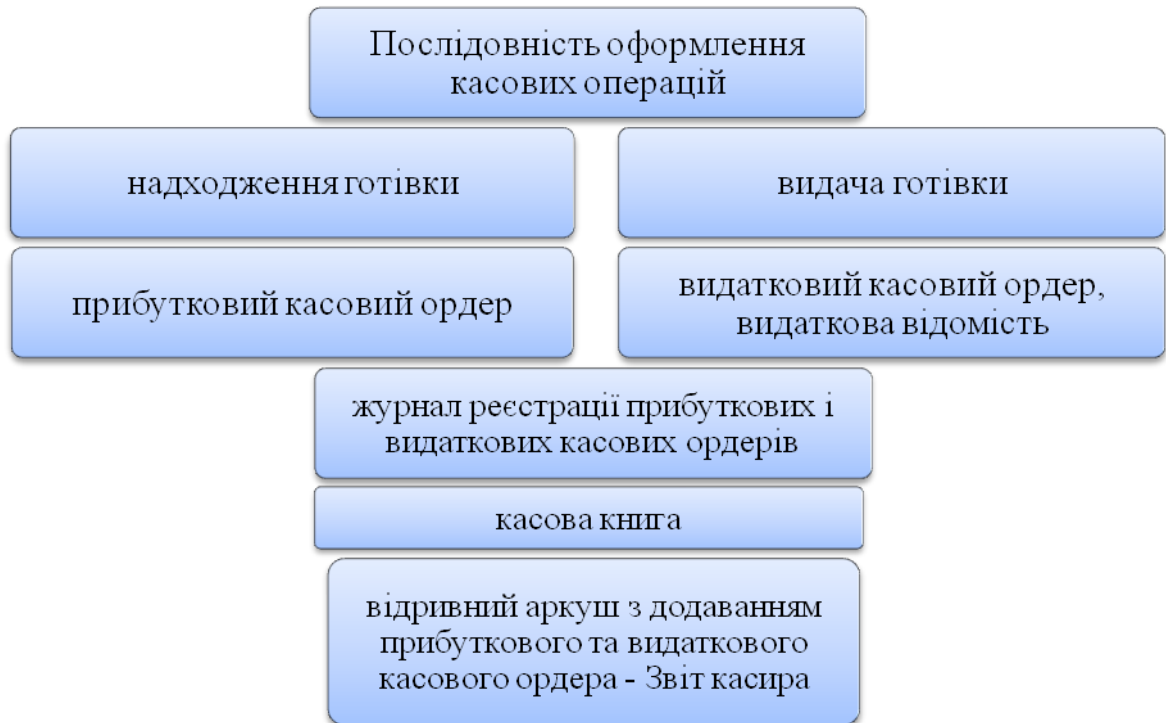

Рис. 2.1. Послідовність операцій при оформленні надходження і видачі готівки [69; 70].

Видача готівки здійснюється на основі видаткового касового ордеру (форма № КО-2). Підставами для видачі готівки з каси можуть бути наступні події:

- «зарахування коштів на розрахунковий рахунок в банку;
- виплата зарплати чи депонованих по заробітній платі сум;
- оплата виконаних робіт чи наданих послуг згідно акту виконаних робіт;
- видача готівки підзвітній особі на відрядження, під купівлю ТМЦ або на інші потреби;
- повернення коштів у зв'язку із поверненням придбаного раніше товару;
- повернення позики працівниками підприємства, яку вони отримали раніше;

- передача готівки до каси, що здійснюється структурним підрозділом підприємства» [70].

Правила видачі готівки з каси є чітко регламентовані. Вони встановлюють цільове призначення, обмеження обсягу готівки, яка може бути видана протягом одного дня, процедури видачі готівки в якості заробітної плати чи під звіт. Для отримання грошових коштів в касі, працівники підприємства представляють свої паспортні дані. Ці дані вносяться у видатковий касовий ордер. У випадку, якщо протягом відведеного періоду, особа не отримала оформлену видатковим касовим ордером готівку, то вона депонується, про що вносяться відомості у відомості, реєстр депонованих сум і касову книгу. На основі проведених протягом певного час касових операцій формується звіт касира, який по формі є відповідником касової книги і відображає дані касових операцій за день і вказує суми залишків грошових коштів в касі.

Операції щодо руху готівки включаються до облікових реєстрів. Підставою для їх внесення в реєстри є звіт касира і прикріплені до нього касові ордери та інші первинні документи. Регістрами, за якими відбувається відображення касових операцій при журнально-ордерній системі ведення бухгалтерського обліку – це Журнал-ордер № 1. По ньому відображається кредитові обороти рахунку 30 «Готівка». Дебетові обороти вказуються у відомості по рахунку. Усі операції при цьому фіксуються за кореспондуючими рахунками зі збереженням послідовності виконання бухгалтерських операцій. В кінці кожного місяця кредитові обороти за рахунком 30 з Журналу-ордеру № 1 переносяться до Головної книги згідно кореспондуючих рахунків. При цьому, дебетові обороти дебетуються на відповідних кореспондуючих рахунках.

Відомості про первинні касові документи – прихідні і видаткові ордери перед подання в касу вносяться в Журнал реєстрації прибуткових і видаткових касових документів форма № КО-3. Окрім цього, інформація по касових ордерах вноситься у касову книгу форми № КО-4. Касові книги ведуться окремо по кожній грошовій валюті.

Бухгалтерський облік операцій із готівковими грошовими коштами здійснюється по рахунку 30 (рис. 2.2).

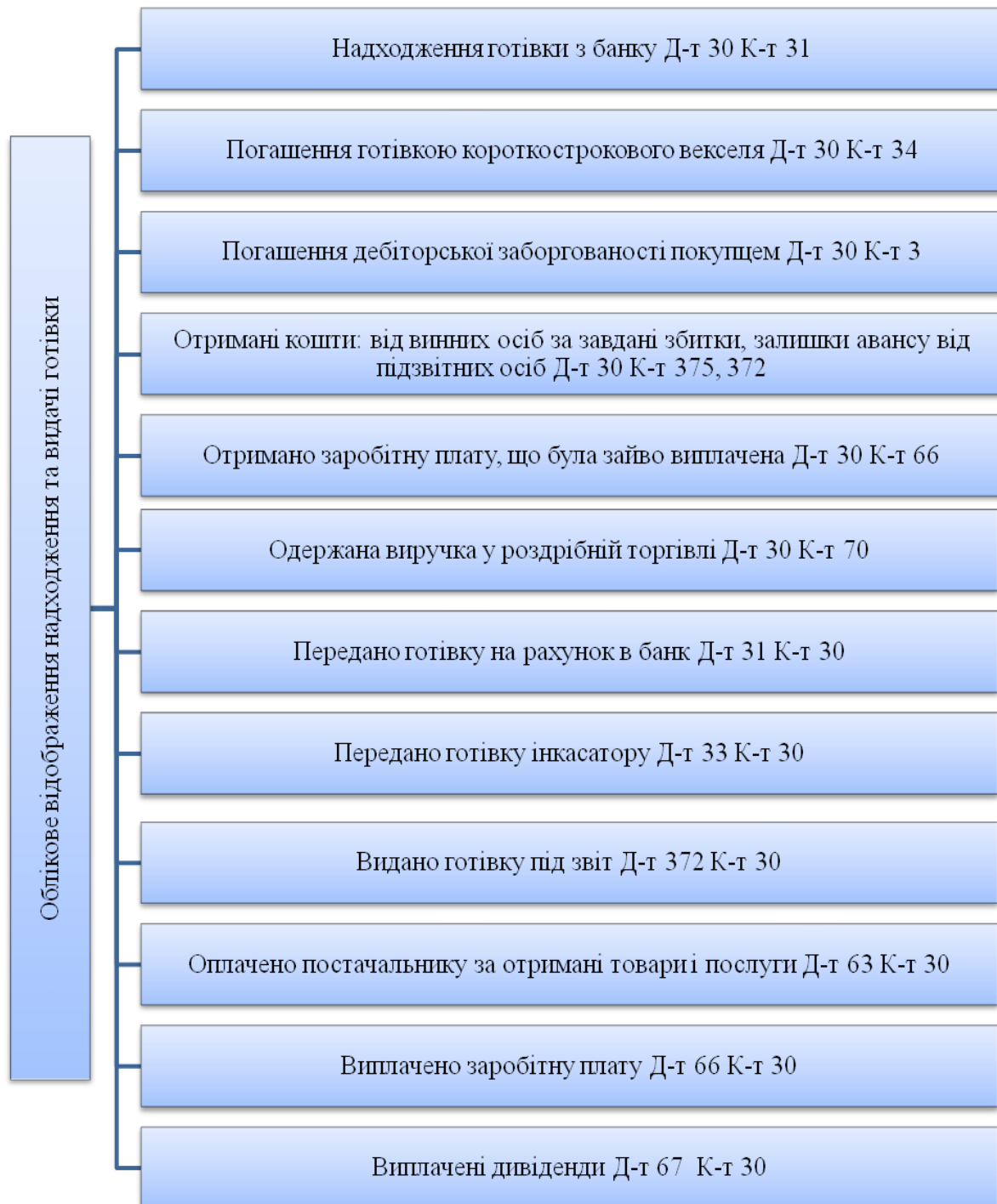

Рис. 2.2. Облікове відображення руху готівки в касі підприємства за рахунком 30 «Готівка» [69].

Таким чином, ведення бухгалтерського обліку готівкових ресурсів підприємств відбувається через касу відповідно до Положення. При цьому, підстави надходження і видачі коштів чітко регламентовані. Кожна із цих операцій

рацій передбачає відповідне відображення у первинні й бухгалтерській документації за формами КО-1 і КО 2. В кінці кожного дня інформація по касових ордерах і руху готівки в касі відображається в журналі за формою КО-3. Узагальнені синтетичні дані по кожному виду валюти вносяться в касову книгу за формою КО-4. Облікове відображення операцій по касі відбувається на рахунку 30 «Готівка». Прихід в касу при цьому відображається по дебету рахунку із відповідним відображенням по кредиту кореспондуючих рахунків. Видача готівки з каси відображається по кредиту рахунку із відповідним відображенням по дебету кореспондуючих рахунків.

2.2. Облік грошових коштів на поточному рахунку

В ході господарської діяльності для розрахунків із контрагентами і фінансування виробничо-господарських потреб підприємств розрахунки операцій із грошовими коштами значно частіше здійснюються у безготівковій формі. Головну роль в цій системі розрахунків займають банки. Завдяки їхньому посередництву відбуваються операції із перечислення грошових коштів між контрагентами, оплати, інвестування тощо.

Законодавство України досить ґрунтовно регулює процеси обліку грошових коштів суб'єктів господарювання на поточних рахунках в банках. Основу таких процесів складає «Інструкція про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземних валютах» [24]. В даному випадку нормативне регулювання господарської діяльності підприємств тісно переплітається із фінансовою діяльністю фінансово-кредитних установ, відповідно до чого їх врегулювання перебуває також у сфері відповідальності Національного банку України, міністерства фінансів тощо. Відповідно до цього, відкриття банківських рахунків відбувається згідно із Положенням «Про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням» [58], зі змінами та доповненнями. Положення визначає порядок відкриття рахунків, емісії платіжних засобів і здійснення операцій на поточних банківських рахунках.

Нормативно-правові акти детально розглядають різні види банківських розрахунків, які відрізняються за формою і призначенням і сприяють суб'єктам господарювання у проведенні розрахунків за господарськими та іншими операціями. Відповідно до цього, перелік можливих банківських рахунків, які може відкрити підприємство наведено на рис. 2.3.

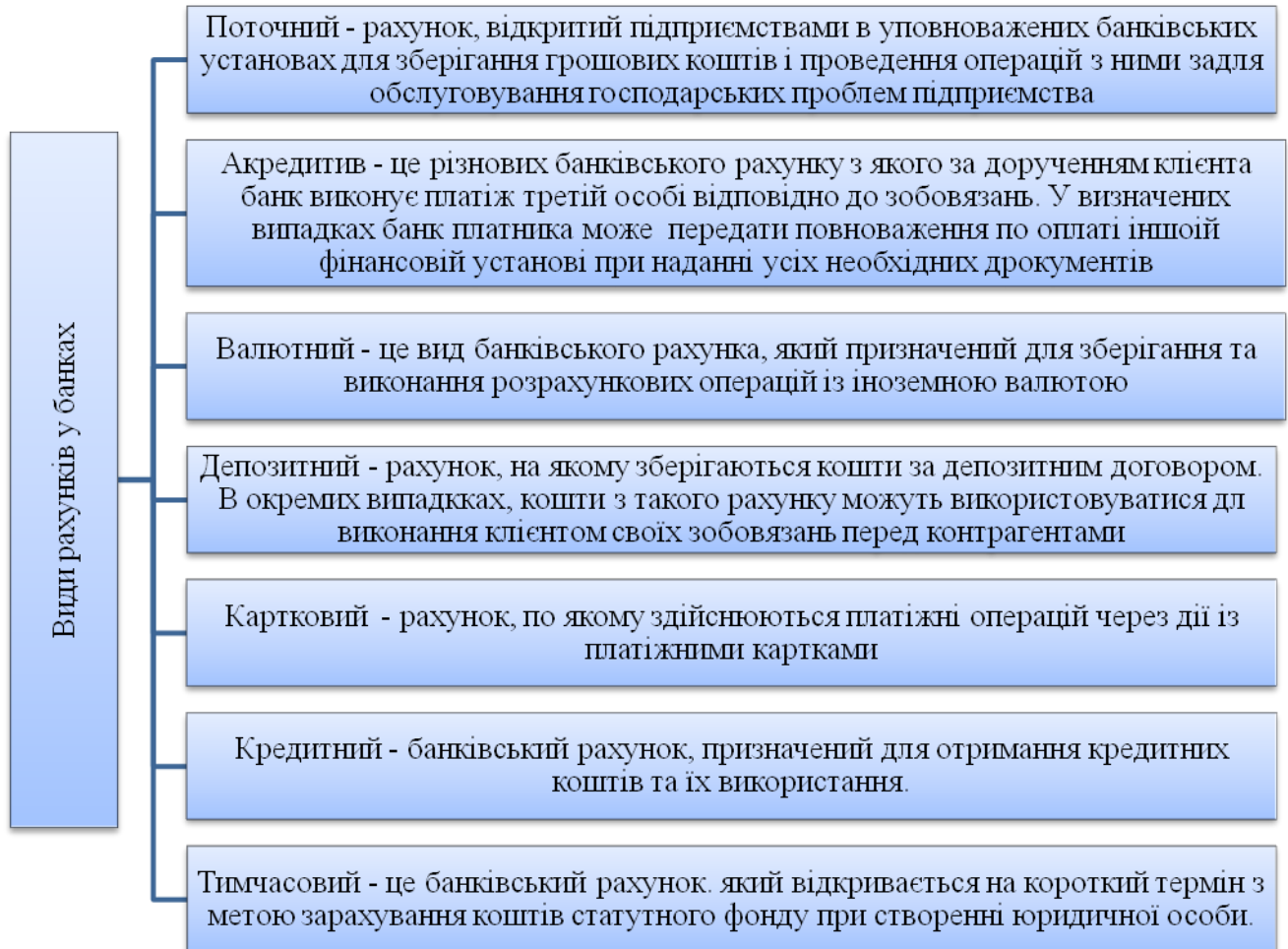

Рис. 2.3. Види банківських рахунків [64].

Для відкриття поточного банківського рахунку, клієнт банку подає повний перелік документів, що містить заяву, зразки підписів, копію свідоцтва про державну реєстрацію, копію статут, копію документів, що посвідчують особу керівника підприємства та бухгалтера, довідка про присвоєння індивідуального податкового номера, довідку з пенсійної служби. Після відкриття рахунку в банку, власник цього рахунку отримує право розпоряджатися коштами і можливостями цього рахунку для обслуговування виробничо-господарських потреб підприємства.

Документи, які використовуються для забезпечення виконання операцій із рахунками підприємства можуть бути умовно поділені на три групи:

1. Документи, які обслуговують рух коштів між поточним рахунком і касою підприємства. Сюди відносять заяву на отримання чекових книжок, чекову книжку, запит на переказ коштів тощо;

2. Документи, які обслуговують розрахунки власника рахунку із контрагентами, і включають: платіжне доручення і платіжну вимогу-доручення;

3. Документи, які обслуговують процедури взаємодії із органами державної влади (платіжна вимога, інкасове розпорядження).

Наведені види документів оформляються у визначеній кількості примірників і негайно опрацьовуються банками в межах того самого дня з моменту надходження.

Традиційно, до найбільш поширених документів управління розрахунковим рахунком в банку належить платіжне доручення. Воно має спеціальну затверджену форму, в якій клієнт делегує (доручає) банку заплатити за рахунок коштів з його поточного рахунку визначену суму грошових коштів. Випадки використання такого документу – дуже поширені, вони включають оплату за поставлену продукцію і сировину, виконані роботи і надані послуги, передплату за товари і послуги, сплати податків, мит чи інших платежів.

Окрім даного документу, для управління безготівковими розрахунками також використовуються чеки й інкасо. Всі банківські операції виконуються згідно затверджених процедур і оформляються визначеним переліком документів.

Інформація про використання коштів банківського рахунку подається клієнту у вигляді банківської виписки. Вона не має затвердженої форми, але містить усі необхідні реквізити для того щоб ідентифікувати сторони розрахунків, дату, суму й інші дані угоди. Особливістю банківської виписки є так зване «дзеркальне відображення», згідно якого кошти підприємства становлять для банку його кредиторську заборгованість. Відповідно до цього, у банківській виписці, зростання надходжень коштів на рахунок відображається як приріст кредиторської заборгованості навпаки. Банківська виписка містить

перелік усіх операцій із рахунками підприємства. При цьому, навпроти кожної операції зазначається кореспонденція рахунків. Отримані у виписці дані відображаються у головній книзі і фінансовій звітності. Вони формують окремі реєстри бухгалтерського обліку.

При журнально-ордерній системі ведення бухгалтерського обліку операції із рахунками в банках відображаються в журналі-ордері № 1 і відомості № 1.2. При цьому в журналі-ордері відображаються події, пов'язані зі списанням коштів з рахунку, а у відомості – із надходженням на рахунок. В журнал-ордер вносять записи за підсумком однієї або декількох банківських виписок. Важливо звернути увагу на те, що у підсумку журналу-ордеру і виписки, обсяг операцій за визначений день повинен відповідати обсягу операцій у банківській виписці.

У відомості 1.2. на кінець місяця виводиться баланс за рахунок відображення підсумку сальдо, яке ми отримали на початок місяця і дебетового обороту на відомістю і кредитового обороту на журналом ордером 1. Сальдо при цьому має дорівнювати залишку грошових коштів, відповідно до банківської виписки, поданої на останній день місяця. З журналу ордеру № 1 оборот за 31 рахунком переноситься в Головну книгу у графі «Оборот по кредиту». З відомості 1.2. в Головну книгу переноситься оборот по дебету. На звороті журналу-ордеру № 1 відображається аналітика 31 рахунку в розрізі окремих видів рахунків, які відкриті підприємством у банку.

Таким чином, для відображення операцій по поточних банківських рахунках в бухгалтерському обліку підприємства використовується рахунок 31 «Рахунки в банках». Призначення цього рахунку полягає у відображенні даних щодо наявності та руху грошових коштів на поточних рахунках. При цьому по дебету рахунку вказують зарахування коштів на рахунки. А по кредиту – списання. Загальне облікове відображення руху коштів по поточних банківських рахунках в проводках бухгалтерського обліку подано на рис. 2.4.

В доповнення до наведених на рисунку кореспонденцій зазначимо що використання чеків, акредитивів чи інших платіжних документів, кореспонденція рахунків може відрізнятися. Так, при використанні чекової

книжки (акредитивної форми розрахунків), при відкритті такої книжки кошти переводяться на спеціальний рахунок операцією Д-т 313 К-т 311. У випадку пред'явлення чека відбувається операція Д-т 63 К-т 313. Якщо видані чеки не пред'являються, то суми, на які вони видані залишаються на рахунку 313. У випадку, якщо чеки використовуються підзвітними особами для розрахунків, то кореспонденція рахунків має наступний вигляд:

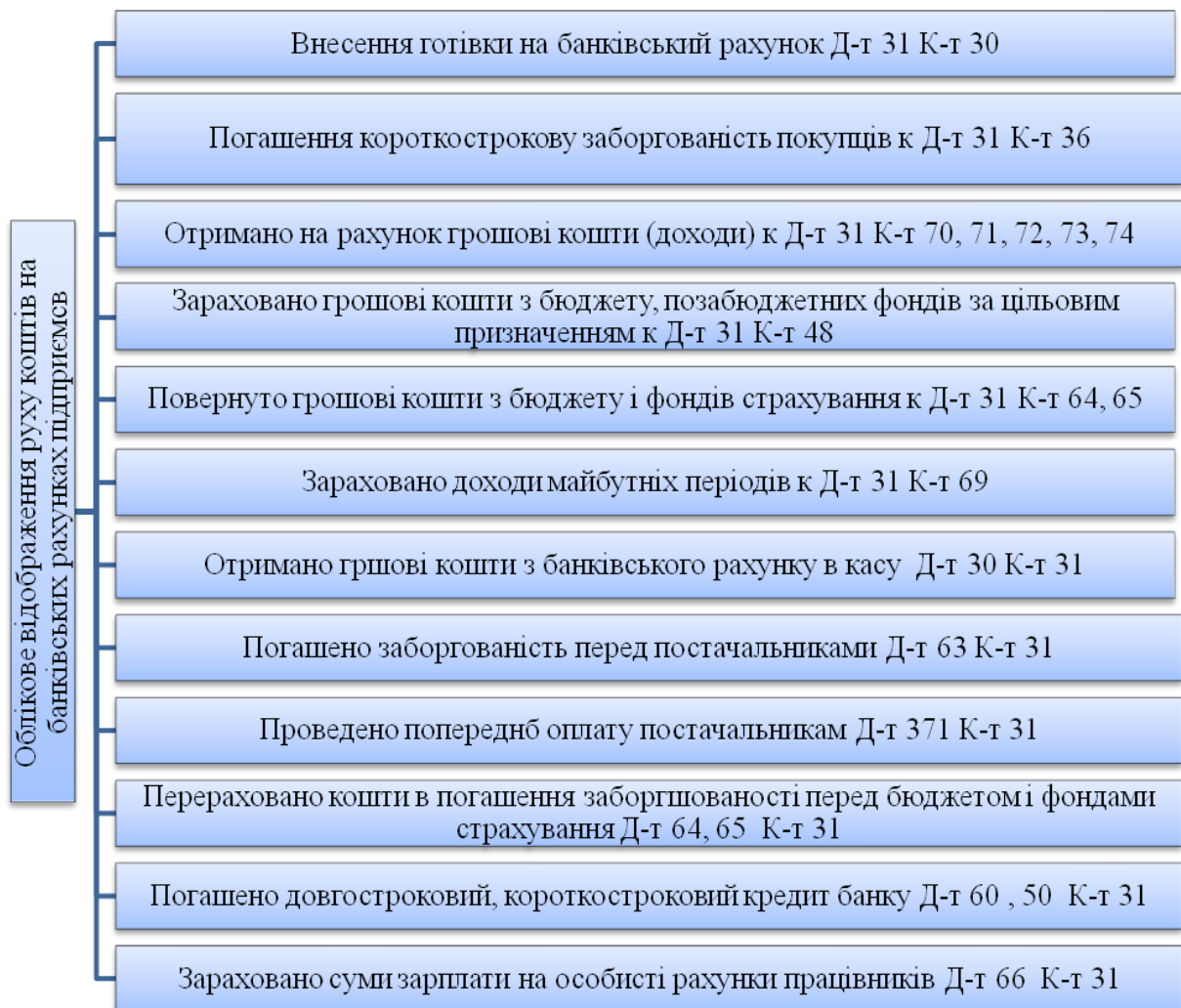

Рис. 2.4. Відображення руху коштів по банківському рахунку в бухгалтерському обліку [71].

Д-т 372 К-т 685 – видача чекових книжок підзвітним особам;

Д-т 685 К-т 372 – повернення невикористаних коштів за чековими книжками.

Сьогодні, в умовах динамічного розвитку фінансово-інформаційних технологій, взаємодія із банківськими установами майже завжди відбувається

за допомогою спеціальних банківських продуктів. Ці продукти дозволяють оцифрувати облікові процеси, сприяють їх автоматизації і полегшують взаємодію клієнтів із банком. Найпоширенішим банківським продуктом, який використовується більшістю підприємств України є «Клієнт-Банк». Дана система дозволяє управляти своїми розрахунковими рахунками прямо з робочого комп'ютера без відвідування відділення банку. При цьому, всі операції щодо обліку грошових коштів на банківських рахунках дублюються в електронній формі, включаючи банківські виписки.

Використання «Клієнт-Банку» для управління грошовими потоками на банківських рахунках створює для бухгалтерської і фінансової служби ряд переваг, серед яких: оперативність в прийнятті управлінських рішень щодо фінансових потоків, економія часу, необхідного для відвідування відділення банку, зручність і функціональній продукту. Завдяки функціям продукту бухгалтер отримує ряд переваг, серед яких:

- можливість прогнозувати стану банківського рахунку на певну дату завдяки постійному доступу до балансу рахунку;
- можливість отримувати банківську виписку і завантажувати її в систему автоматизованого обліку підприємства;
- доступ до оперативної банківської інформації щодо курсу валют облікових ставок тощо;
- можливість автоматичного заповнення банківських документів на осевої сформованого й інтегрованого в систему довідника контрагентів і шаблонів документів.

Таким чином, облік грошових коштів, який здійснюється на рахунках у банках є обов'язковою складовою управління фінансами підприємства. Дана сфера обліку є чітко регламентованою і добре організованою. Для підприємств доступні різні варіанти взаємодії із банками, більшість із яких заснована на дорученні банку функцій щодо управління поточним рахунком. Операції із банківською установою щодо руху коштів на поточних рахунках узгоджуються із системою бухгалтерського обліку підприємств і належним чином відображаються в регістрах обліку. Окрім чітко регламентованої структури і

системи взаємодії банків зі своїми клієнтами сьогодні існує можливість використовувати інноваційні банківські продукти, які дозволяють працювати підприємствам зі своїми рахунками дистанційно завдяки інтеграції робочого місця бухгалтера із банківською інформаційною системою. Це створює додаткові переваги і суттєво оптимізує роботу бухгалтера.

2.3. Облік грошових коштів на валютному рахунку

Значна частина українських підприємств здійснює зовнішньоекономічну діяльність. Зважаючи на її різноманітність, їхні дії проявляються в здійсненні експортно-імпортних операцій, найм працівників за кордоном чи надання послуг іноземним контрагентам, проведення бартерних міжнародних операцій або міжнародних розрахунків по кредитах, фінансових зобов'язаннях, науковій, інноваційній чи іншим видам, діяльності, які не суперечать чинному законодавству. Усі зазначені види діяльності тісно пов'язані із фінансовими розрахунками, які часто здійснюються із використанням іноземних валют.

Завдання обліку валютних операцій на розрахункових рахунках підприємств є забезпечення контролю за рухом, наявністю і зберіганням матеріальних цінностей, вартість яких виражена у валюті, ведення первинної документації і раціональне відображення проведених операцій із валютними розрахунками відповідно до міжнародних та національних облікових стандартів.

Особливістю обліку грошових коштів на валютному рахунку є те, що він в обов'язковому порядку повинен вестися в національній валюті із перерахунком за офіційним курсом НБУ на момент проведення операції – зарахування коштів на рахунок, оплата за товари, роботи, послуги тощо. Така особливість визначає ризик суб'єктів господарювання, відповідно до чого за умови зміни курсу іноземної валюти, підприємство може отримати як прибуток, так і збиток суто за рахунок курсової різниці.

Українське законодавство регламентує зазначені процеси. Так, основними нормативними актами, що регулюють операції із іноземною валютою в нашій

країні є П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [67] і МСБО 21 «Вплив змін валютних коштів» [45]. Варто відзначити, що не зважаючи на те, що національний стандарт формувався на основі міжнародного, між ними присутні деякі відмінності. За умови різного трактування окремих процесів перевагу мають норми національного стандарту.

Основою обліку грошових коштів на валютних рахунках є організація документообігу та звітності. Відповідно до цього, операції, пов'язані із рухом іноземної валюти на підприємстві фіксуються в журналі-ордері №1 (по кредиту) та у відомості № 1.2 (по дебету). Основою для внесення даних про ці операції служать банківські виписки. Аналітичний облік за операціями у валюті може вестися паралельно як в національній, так і в іноземній валюті.

Відкриття валютного рахунку, так само, як і відкриття рахунку в національній валюті потребує виконання ряду умов. Серед них – підготовка і подача необхідного пакету документів. Отже, для відкриття такого рахунку в банку, бухгалтер чи уповноважена особа повинні подати о банку копію установчих документів, зразки підписів відповідальних осіб, копію свідоцтва про реєстрацію підприємства і про реєстрацію в податковій.

Для обліку грошових коштів, не залежно від валюти, відривається окремий рахунок. Банк надає клієнту виписки по кожному із цих рахунків. При чому ця інформація надається як у гривні, так і у валюті. На підставі цих виписок вказуються дані в облікових регістрах підприємства.

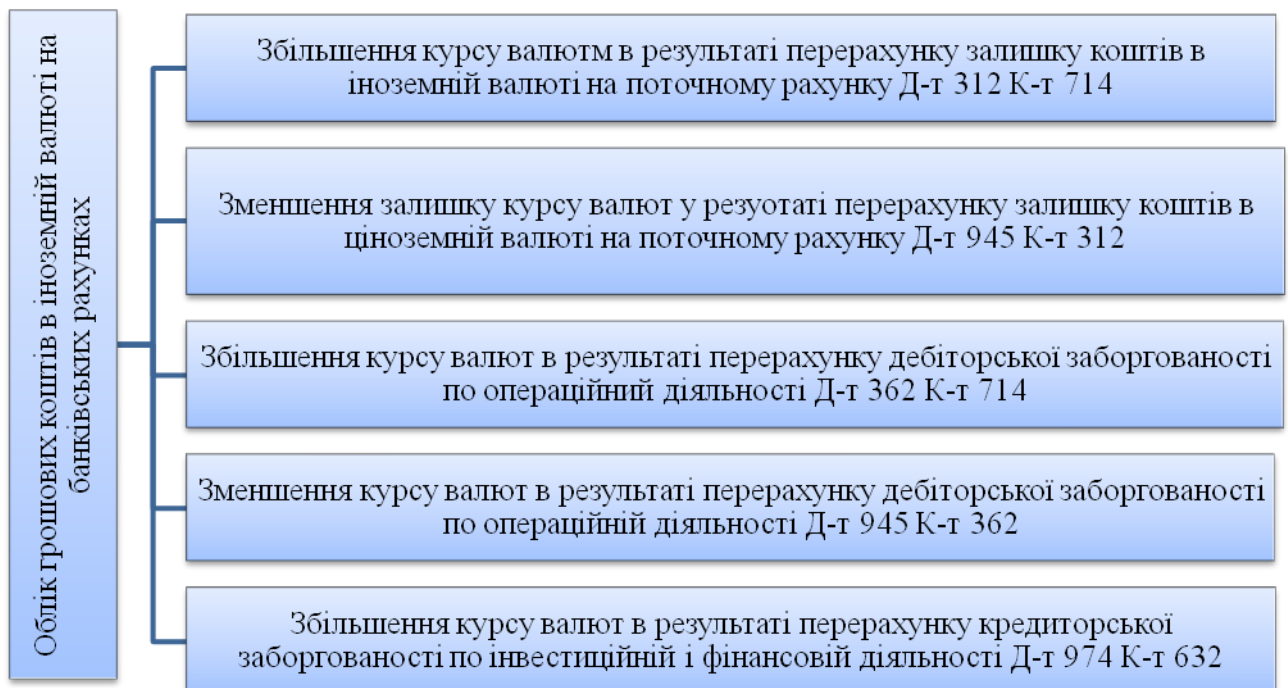
Дані щодо наявності і переміщення коштів в іноземній валюті відображаються в Журналі 1 і відомостях до нього за формами 1.1 і 1.3 В журналі, при цьому, відображаються кредитові обороти субрахунків 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті» і 314 «Інші рахунки банку в іноземній валюті». У відомостях до журналу – дебетові обороти за субрахунками 302 і 33. Відповідні записи здійснюються на основі даних первинних документів.

Зважаючи на мінливість валютного ринку і плаваючий курс гривні по відношенню до провідних валют світу, часто виникає потреба у відображенні в облікових регістрах курсової різниці. Ця різниця прив'язується до залишку валютних коштів на банківському рахунку. Вона може бути операційною

(виникає при здійсненні основної діяльності) або не операційною (виникає при здійсненні інших видів діяльності)

В бухгалтерському обліку інформація щодо розрахунку курсових різниць відображається за рахунками 714 і 744. В залежності фактора, завдяки якому виникла курсова різниця і її характеру (позитивна чи негативна), ці рахунки можуть кореспондувати по дебету з рахунками 18, 302, 312, 362. По кредиту, вони можуть кореспондувати із 502 рахунком, 602, 632. Окрім кореспонденції між наведеними рахунками подано на рис. 2.5.

Згідно П(С)БО 21 «Вплив валютних курсів» визначення курсової різниці відбувається за окремими монетарними статтями балансу. Ці статті являють собою окремі строки балансу, які відображають грошові кошти, активи і зобов'язання, які отримуються або сплачуються у фіксованій сумі. Відповідно до цього монетарні статті балансу відображають інформацію по оборотних грошових активах, до яких входять кошти в касі і на розрахункових рахунках, в органах Держказначейства та інші статті, включаючи кредиторську і дебіторську заборгованість. До немонетарних статей балансу належать необоротні не грошові активи – основні засоби, сировина і матеріали тощо [67].

2.5. Окремі кореспонденції обліку грошових коштів в іноземній валюті

[45; 67]

Окрім облікових положень щодо регулювання операцій із іноземною валютою на банківських рахунках існує ряд застережень щодо розпорядження валютою резидентами. Так, у випадку придбання іноземної валюти або її обміну резидент зобов'язаний через суб'єкта ринку використати її у 10-тиденний термін на потреби, відповідно до задекларованих у заяві на придбання (обмін) валюти цілей. Якщо у резидента залишається невикористана іноземна валюта у готівковій формі, то вона підлягає зарахуванню у 5-денний термін на його поточний рахунок. В подальшому ця валюта може бути використана виключно на закордонні відрядження працівників компанії або на транспортні засоби, які виїжджають за кордон.

2.4. Облік інших грошових коштів на валютному рахунку

Грошові кошти підприємств є неоднорідними. Вони поділяються за місцем зберігання та обліку на кошти в касі і на рахунку, за валютою обліку – кошти в національній чи іноземній валюті. Існує велика кількість класифікацій грошових коштів. Проте, при будь-якій класифікації частина грошових коштів не відноситься до жодної категорії і має назву «інші грошові кошти».

Не зважаючи на таке узагальнення, в системі обліку грошових коштів існує усталена категорія, яка також має назву «інші грошові кошти». До них відносять грошові документи, кошти в дорозі, а з недавнього часу ще й електронні гроші. Грошові документи можуть бути у національній чи іноземній валюті і перебувати у касі. До них відносять:

- поштові марки;
- марки гербового збору;
- путівки до закладів відпочинку та оздоровлення;
- лотереї;
- чеки;
- проїзні квитки.

До грошових коштів в дорозі відносять «суми грошей, які були внесені в банківські чи ощадні каси, зараховані на рахунки поштових відділень з метою їх подальшого зарахування на поточні рахунки підприємства» [14, с. 62].

Електронні гроші – це віртуальні грошові одиниці, які не існують у матеріальній формі, але можуть бути чітко визначені з допомогою електронних засобів обробки інформації. Вони залежать від обмінного курсу і мають відповідну систему захисту. Головна особливість таких грошей – низька собівартість виробництва, портативність, легкість опрацювання інформації, обліку та контролю, оскільки вони існують виключно в інформаційній формі. Електронні гроші як окрему категорію грошового ринку було введено НБУ Постановою № 481 «Положенням про електронні гроші» [58]. В даній постанові електронні гроші визначені як певні одиниці і суми, які зберігаються на електронних пристроях і виступають засобами платежу. Ці засоби не втрачають своєї вартості з часом і характеризуються високим ступенем захисту.

Ключові недоліки щодо використання таких коштів є неузгодженість законодавства. Обіг електронних грошей сьогодні практично не контролюється державою. Для використання цих грошей як засобів платежу необхідно відкривати спеціальний рахунок (так званий електронний гаманець) на основі спеціального договору. Після цього ви можете вносити кошти на цей рахунок або знімати з нього. Головні засоби поповнення – скетч-карти, поштові перекази, внесення готівки через касу або термінал і найбільш поширений засіб – перерахунок з банківської картки.

«Усі грошові документи поділяють на дві основні категорії:

- 1) цінні папери;
- 2) інші грошові документи» [37, с. 18].

Ці два види документів потребують більш детального розгляду. Так, цінні папери є різновидом документів, які підтверджують майнові права їх власника на певні цінності чи активи. Ці майнові права можуть бути задоволені лише за умови пред'явлення відповідних цінних паперів. Цінні папери бувають пайовими і борговими. Пайові – засвідчують участь емітента у статутному капіталі підприємства. Їх власник не несе відповідальності за цими паперами,

але він може приймати участь в управлінні підприємством, отриманні частини прибутку на акції або частки майна при ліквідації підприємства за визначених умов. Боргові цінні папери зобов'язують їх власника повернути певну суму грошей у вказаний в документі термін. Різновидами боргових цінних паперів є ощадні сертифікати, векселі, казначейські зобов'язання, облігації, акції підприємства.

Що ж стосується інших грошових документів, то до них відносять проїзні документи, які можуть використовуватися працівниками підприємства для виконання службових обов'язків. Стосовно путівок в санаторії та оздоровчі центри, то це можуть бути як придбані підприємством путівки для власних працівників, так і надані установою охорони здоров'я чи фондом соцстрахування. В бухгалтерському обліку ці види інших грошових коштів обліковуються на позабалансовому рахунку 025 «Матеріальні цінності довірителя».

Грошові кошти в дорозі – це окрема категорія готівкових чи безготівкових коштів, які підприємство отримало в рахунок виконаної роботи, наданих послуг чи за реалізовану продукцію. Ці кошти уже внесені в касу або надійшли у до поштового відділення для зарахування на поточний рахунок підприємства, але на момент обліку вони ще не були належним чином зараховані за призначенням. Відсутність зарахування цих коштів потребує отримання інформації із інших джерел такими джерелами виступають: квитанції поштового відділення чи банку, копії відомостей про здачу виручки інкасаторам тощо.

Для бухгалтерського обліку інших грошових коштів використовується ряд субрахунків на рахунку 33 «Інші кошти» (рис. 2.6).

За дебетом рахунку 33 відображається поступлення грошових документів до каси або надходження документів щодо коштів в дорозі. За кредитом цього рахунку – списання коштів в дорозі за фактом зарахування на потрібні рахунки або видача грошових документів з каси.

Інформація щодо рахунку 33 узагальнюється в журналі-ордері № 1. і відомостях № 1.3. Я і у випадку із іншими видами грошових коштів, журнал-

ордер відображає дебетові обороти рахунку, тоді, як відомість – кредитові. Стосовно залишку на рахунку, то він визначається наприкінці місяця і фіксується у відомості «Аналітичні дані по рахунках».

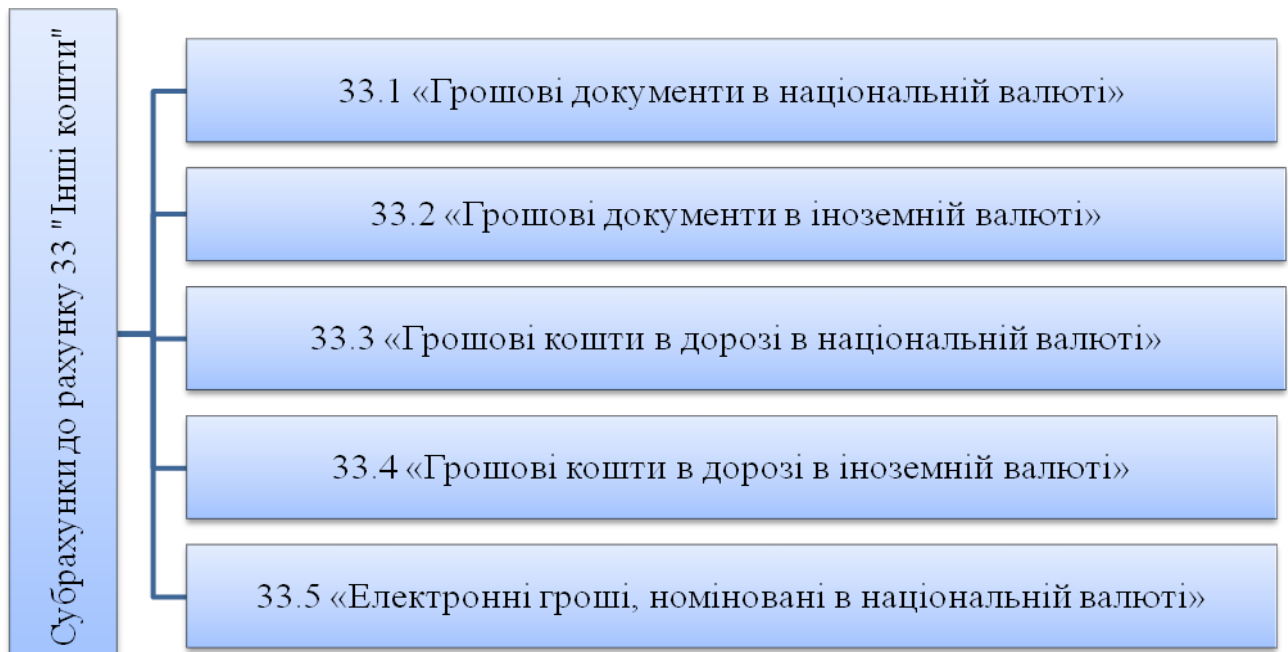

Рис. 2.6. Бухгалтерські рахунки для обліку інших грошових коштів [41, с. 25].

На субрахунку 33.1 «Грошові документи в національній валюті» обліковуються відповідні грошові документи (векселі, поштові марки, облігації, грошові білети тощо), що зберігаються в касі за номінальною вартістю. На субрахунку 33.2 – аналогічні документи в іноземній валюті.

Перевірка субрахунків 33.3 і 33.4 відбувається під час інвентаризації. Відповідно до цього кожного місяця встановлюється факт відповідності облікових і фактичних даних. Якщо на дату балансу виявляється залишок грошових коштів в дорозі чи грошових документів, то їх суми подаються на 1190 рядку Балансу разом із іншими оборотними активами.

Електронні гроші обліковуються на субрахунку 335. При цьому на даному субрахунку відображаються дані про ті електронні грошові засоби, які є зареєстровані і зафіксовані в електронному платіжному інструменті (електронному гаманці, віртуальній банківській картці тощо). Умовою для відображення таких коштів на вказаному субрахунку є також їх використання

підприємством в обмін на безготівкові грошові засоби, але тільки для розрахунків за придбані в електронному вигляді товари і послуги у виробничих цілях [83, с. 162].

Кореспонденція рахунків із електронними грошовими коштами відображається в бухгалтерському обліку з допомогою наступних проводок (рис. 2.7).

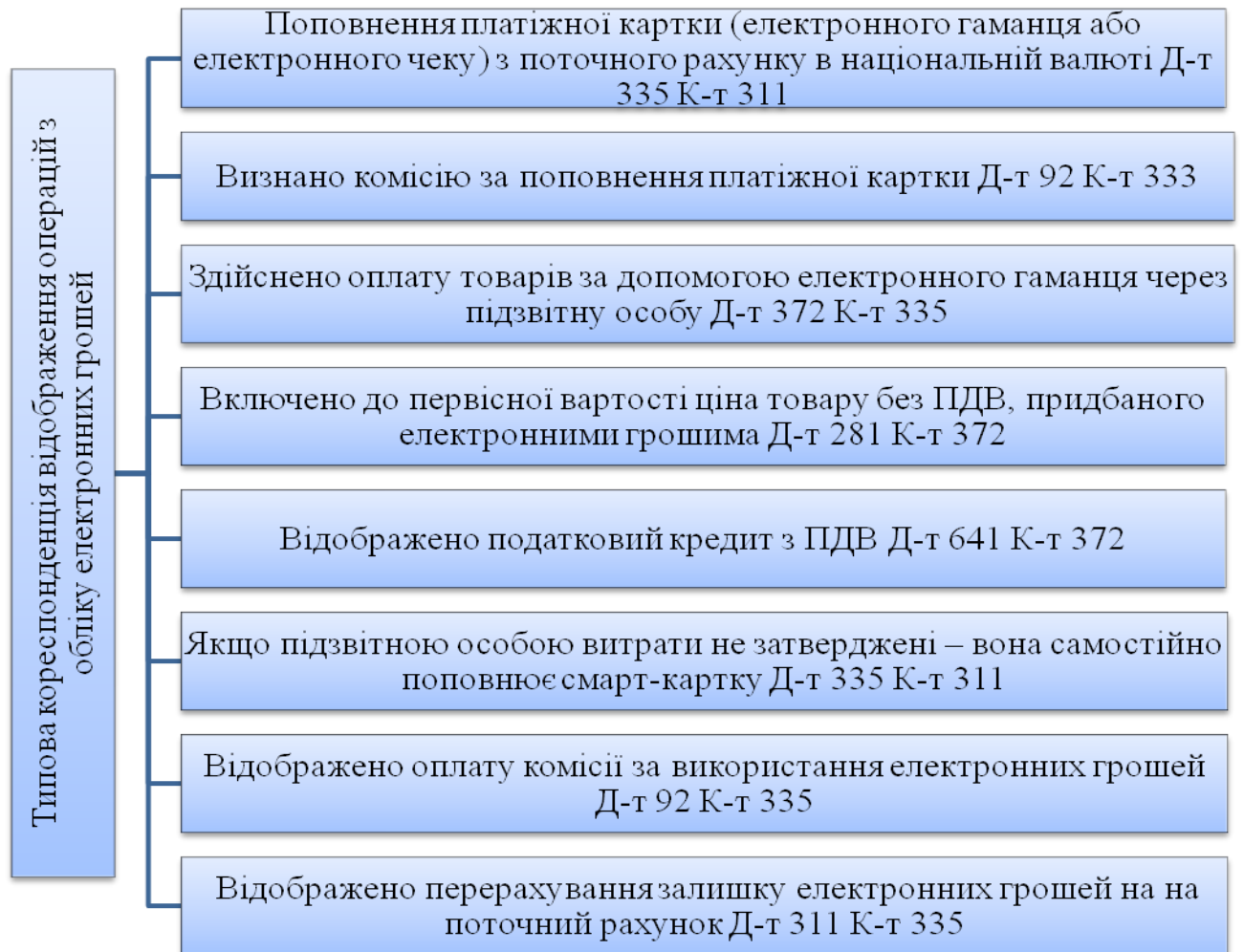

Рис. 2.7. Типова кореспонденція відображення операцій з обліку електронних грошей [58; 72; 83].

Облікова інформація за наведеними рахунками характеризує рух електронних грошей і відображається в Балансі (Звіт про фінансовий стан) в розділі 2 «Оборотні активи». В окремих випадках інформація про електронні кошти подається в Примітках до річної звітності.

Таким чином, частина грошових коштів не відповідає стандартним вимогам до готівки і безготівки. Вона існує у вигляді грошових документів,

електронних грошей або коштів, які не зараховані на розрахунковий рахунок. Облік цих грошей належним чином регламентується і відображається в облікових регістрах.

2.5. Відображення в обліку операцій із платіжними картками

Облік грошових коштів постійно удосконалюється і розвивається. Значна частина науково-технічних винаходів поступово впроваджується в обліково-інформаційних системах. Використання платіжних карток для оперування грошовими коштами суб'єктів господарювання уже давно стало поширеним явищем, проте щороку в цій сфері відбуваються різного роду удосконалення, які потребують належного відображення в системі обліку.

Значна частина інформації, яка використовується системами платіжних карток тісно пов'язана із бухгалтерським обліком. В даному випадку відбувається симбіоз, коли карткові технології створюють умови для можливостей оперативного доступу до карткових рахунків, а бухгалтерський облік забезпечує комплексне інформаційне обслуговування грошових потоків.

Поняття «платіжна картка» визначено Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [74] від 05.04.2001 р. № 2346-III. Згідно п 1.27 даного закону, платіжна картка визначається як «електронний платіжний засіб, який має вигляд пластикової чи іншої, визначеної законодавством форми. Вона призначена для ініціювання переказу коштів з певного рахунку платника фізичної чи юридичної особи задля сплати за придбання товарів і послуг. Ці картки можуть також використовуватися для перерахунку коштів між рахунками власними чи інших контрагентів, здійснення операцій зі зняття готівки в банкоматах чи касах банків тощо» [74]. Електронним платіжним засобом в межах цього ж закону визнається сучасний платіжний інструмент, що дозволяє держателю отримувати інформацію про належні йому кошти або ініціювати операції із їхнім рухом.

Більш детально процедура випуску і користування платіжними картками прописана в «Положенні про порядок емісії електронних платіжних засобів і

здійснення операцій з їх використання» [58], яке було затверджене постановою Правління НБУ від 05.11.2014 р. № 705. В п. 2 даної постанови визначено, що користувачем платіжної картки чи іншого платіжного засобу може виступати як юридична, так і фізична особи. При цьому, емітент (фінансова установа, що випускає картки) може надавати особисті платіжні засоби фізичним особам не підприємцям, а юридичним особам – корпоративні картки. Відповідно до цього, електронні платіжні засоби можуть відкриватися як для юридичних, так і фізичних осіб.

Процедура відкриття карткового рахунку визначена «Інструкцією про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків – резидентів і нерезидентів» [63], що затверджена постановою НБУ № 492 від 12.11.2003 р. Відповідно до інструкції при відкритті поточного банківського рахунку, який одночасно може бути картковим банк і клієнт укладають між собою угоду. У випадку, якщо клієнт уже обслуговується в даному банку, його картковий рахунок відкривається на підставі заяви і укладання угоди банківського рахунку, який прив'язаний до поточного. Якщо клієнт не має відкритого рахунку в даному банку, то спочатку він виконує всі необхідні умови для відкриття поточного рахунку, а після цього – для відкриття карткового рахунку.

Питання відображення операцій із картковим рахунком врегульовуються новою редакцією «Правил бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України», які вступили в дію після внесення змін 14.01.2020 р. [59; 71]. Ці правила стосуються відображення в бухгалтерському обліку платіжних карток, що відкриті в національній та/або в іноземній валюті.

Банківські установи, згідно із Правилами «самі формують порядок бухгалтерського обліку розрахункових операцій, що здійснюються із використанням платіжних карток. При цьому вони враховують особливості платіжної системи підприємства і дотримуються базових умов здійснення бухгалтерського обліку в розрахункових операціях. Відповідно до цього, бухгалтерський облік операцій із платіжними картами здійснюється на підставі

первинних документів, форма і порядок обліку яких визначені чинним законодавством» [59; 71].

Загалом, всі види платіжних карток поділяються на особисті і корпоративні. Особисту отримує фізична особа для відповідних потреб – зарплатна картка, кредитна картка, картка для виплат, універсальна тощо. Ці картки фізична особа отримує самостійно в банку і повідомляє номер картки бухгалтерії підприємства. Операції по цих картках спеціально не відображаються в бухгалтерському обліку підприємства. У разі відкриття корпоративної платіжної картки, вона оформляється на юридичну особу і передається для користування відповідальній особі підприємства. В цьому контексті, корпоративна платіжна картка схожа за принципом використання на чекову книжку. Даний вид платіжних карток може використовуватися як по дебетовій, так і по кредитовій схемі. Дебетова картка призначена для проведення виплат з поточного рахунку із використанням функціональних можливостей карткового платіжного рахунку. Кредитова – призначення для прийняття коштів. Існує можливість відкриття універсальної дебетово-кредитової картки, яка може одночасно відкриватися на отримання і на виплату коштів із карткового рахунку.

Підприємства формують перелік осіб, які мають право використовувати корпоративні платіжні картки. Поширеною є практика видачі декількох платіжних карток, прикріплених до одного банківського рахунку. В такому випадку по даному рахунку здійснюється аналітичний облік, за якого кожній картці присвоюється свій субрахунок. Це дозволяє контролювати використання карток різними працівниками. Операції із платіжними картками підтверджуються паперовими розрахунковими документами або записами в електронних виписках.

Банківська платіжна картка корпоративного типу є зручною для використання у відрядженнях як в межах країни, так і за кордоном. В даному випадку, бухгалтер підприємства реєструє видачу картки відрядженій особі. Після того, як відряджена особа подає і затверджує авансовий звіт, бухгалтер

робить запис за дебетом рахунку 372, що кредитується на суму, відповідно до авансового звіту.

Загальна схема відображення підзвітними особами операцій із корпоративними платіжними картками подана на рис. 2.8.

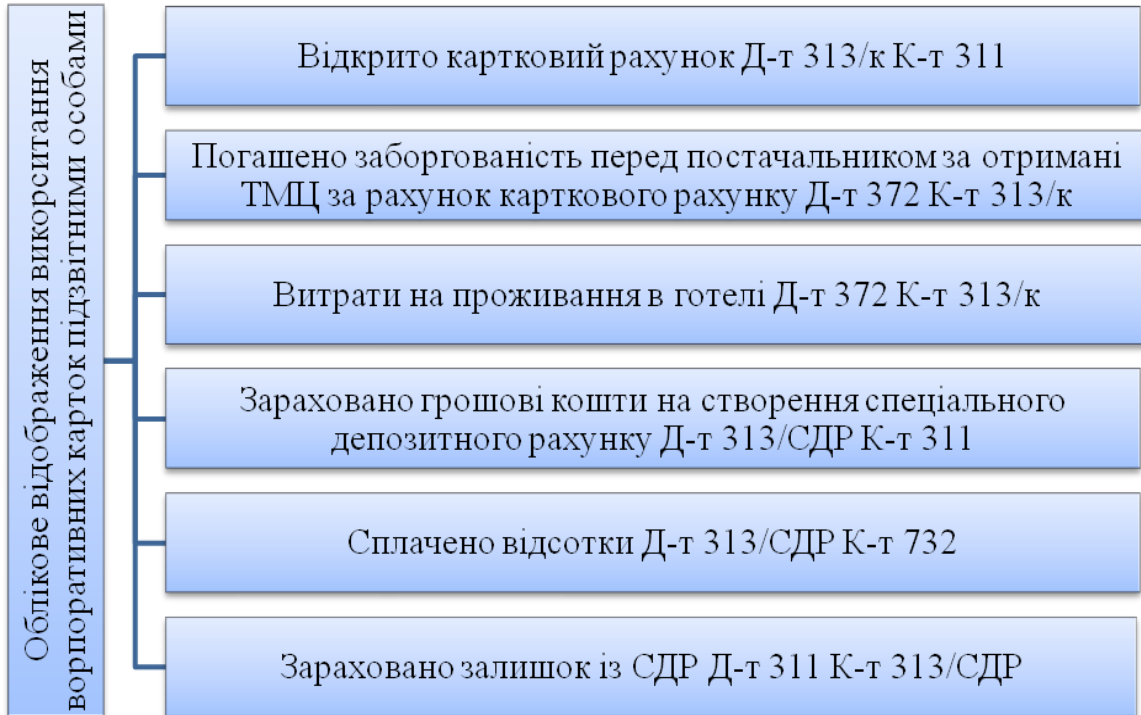

Рис. 2.8. Відображення використання корпоративних платіжних карток в бухгалтерському обліку.

Джерело: Сформовано автором на основі [71].

Важливою умовою для прийняття авансового звіту є підтвердження витрат по корпоративній платіжній картці за рахунок пред'явлення банківської виписки по картці.

Для контролю використання платіжної картки корпоративного типу на підприємствах рекомендується завести Журнал обліку корпоративних карток. У ньому слід відмічати факти отримання і повернення карток із зазначенням дати, часу, підписи тощо. Зважаючи на те, що платіжна картка близька за своєю суттю до чекової книжки, вона повинна зберігатися в касі підприємства.

Таким чином, бухгалтерський облік платіжних банківських карток в цілому є схожим із обліком безготівкових грошових коштів та обліком авансів, виданих підзвітним особам. При цьому, самі банківські картки мають схожий статус до чекових книжок. Використання даного засобу розрахунків створює

додаткові переваги завдяки зручності і портативності платіжних засобів, їх прив'язці до поточного банківського рахунку і можливості забезпечувати детальну аналітику по витратах і надходженнях коштів.

2.6. Відображення руху грошових коштів у фінансовій звітності

Для кожного підприємства, що здійснює виробничо-господарську діяльність обов'язковим є розробка фінансової звітності, форми якої заповнюються згідно облікових даних. Ця звітність є складовою системи звітності підприємств, яка також охоплює податкову, статистичну, управлінську тощо. В цілому, бухгалтерська звітність включає систему узгоджених узагальнених показників, що відображають результати фінансово-господарської діяльності підприємств за певний часовий відрізок. Прийнято формувати звіти за підсумками роботи за місяць, квартал, півріччя, рік. Така звітність формується на основі спеціального опрацювання облікових даних, їх обчислення, групування, систематизації і заповнення попередньо затверджених форм.

Порядок формування фінансової звітності встановлено НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Згідно даного положення вона виступає видом бухгалтерської звітності, яка «відображає фінансові результати діяльності підприємства, а також рух грошових коштів за визначений період часу». Призначення фінансової звітності – надання керівництву та іншим користувачам інформації об'єктивної і достовірної інформації про фінансово-майновий стан, результати операційної та інших видів діяльності, рух грошових коштів тощо. Інформація, подана у фінансовій звітності використовується для детального аналізу і прийняття, на її основі, управлінських рішень. Дані фінансової звітності дозволяють оцінити можливість підприємства здійснювати господарську діяльність і вирішувати поставлені перед ним завдання. При цьому основний акцент робиться на оцінку спроможності підприємства акумулювати, залучати і генерувати грошові кошти в певній кількості і на визначений період. Окрему увагу приділяється даним фінансової звітності, які

дозволяють оцінити ліквідність грошових коштів, платоспроможність підприємства та ризик його банкрутства» [66].

Важлива особливість фінансової звітності підприємства в тому, що вона може бути використана дуже широким колом стейкхолдерів відповідно до їхніх потреб (рис. 2.9).

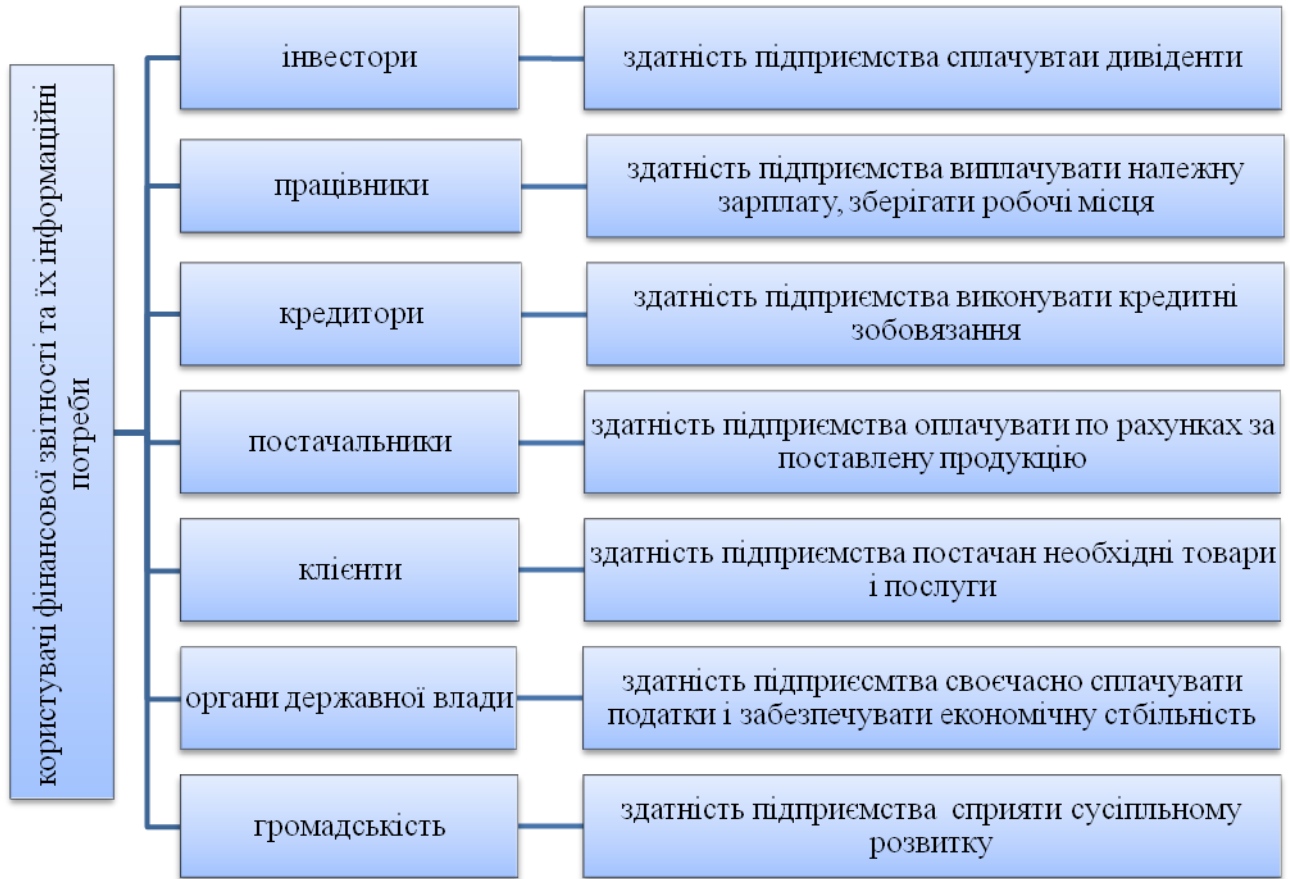

Рис. 2.9. Інформаційні потреби користувачів фінансової звітності [85]

Зважаючи на важливе значення фінансової звітності для великої кількості стейкхолдерів, до її форми і наповнення висуваються спеціальні вимоги. Так, для забезпечення інформаційних потреб споживачів фінансової звітності, вона повинна бути зрозумілою (придатною для опрацювання і узагальнення), актуальною (відображати реальний стан справ на актуальну дату), достовірною (відображати правдиву інформацію), порівнюваною (придатною для зіставлення за різні періоди часу чи із іншими суб'єктами господарювання).

Для відповідності зазначеним вимогам, фінансова звітність формується згідно із наступними принципами:

- самостійність підприємства – незалежність результатів діяльності від інших господарських суб'єктів;
- безперервність господарської діяльності – яка повинна відповідним чином бути відображена у фінансовій звітності;
- єдиний грошовий вимірник – усі показники звітності повинні бути відображені у єдиній валюті;
- нарахування і узгодженість витрат і доходів – структура і наповнення звіту повинні відповідати порядку заповнення звітності, в межах якої активи і пасиви звіту повинні відповідати одні одним;
- повне висвітлення – результати фінансової діяльності повинні бути відображені в повній мірі;
- послідовність – структура і порядок заповнення звітності повинні бути дотримані.

Головні форми фінансових звітів, які формуються на підприємстві включають наступний перелік: Форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»; Форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів»; Форма № 5 «Примітки до фінансової звітності». Усі наведені форми, їх структура і порядок заповнення регламентуються нормативними актами. Так, згідно НП(С)БО 1, баланс є різновидом фінансової звітності. Цей документ представляє дані про активи і пасиви, капітал і зобов'язання. Що стосується Звіту про рух грошових коштів, то він може бути сформовано за прямим чи непрямим методом, що повинно бути відображено у назві звіту (форма 3 або форма 3-н).

Отже, в балансі і звіті про фінансові результати відображається інформація про стан обігу грошових коштів. В Балансі ці дані відображаються в главі 2 «Оборотні кошти» в рядках «Грошові кошти та їх еквіваленти» (табл.. 2.1). Для більш повного представлення інформації про використання грошових коштів підприємством формують «Звіт про рух грошових коштів» форма № 3. В цьому звіті подають дані про надходження і витрачання коштів підприємством у результаті господарської діяльності. Дані, які вносяться в звіт розраховуються наростаючим підсумком з початку року. В даному звіті для порівняння подається інформація за попередній період, що дозволяє

порівнювати фінансові результати діяльності. При цьому джерела надходження і витрати коштів деталізуються за окремими видами – операційна діяльність, інвестиційна і фінансова діяльність. Подані показники та результати визначаються за прямим чи непрямим методом, в залежності від вибору підприємства.

Таблиця 2.1

Подання даних про грошові кошти в «Балансі»

Баланс (звіт про фінансовий стан)		Зміст	Джерело інформації
стаття	Код		
Кошти та їх еквіваленти	1165	Зазначають суми: - готівки в касі; - коштів на поточних та інших банківських рахунках; - коштів у дорозі; - електронних грошей; - грошових еквівалентів	Сальдо Д-т 30; 31; 33; 351
Рядок Готівка	1166	Зазначають суму готівки на підприємстві із деталізацією за національною та іноземною валютою	Сальдо Д-т 30
Рядок Рахунки в банках	1167	Зазначають суму коштів на поточних банківських рахунках	Сальдо Д-т 30; 31

Джерело: [21, с.35].

Вибір прямого чи непрямого методу обліку фінансової звітності вказується у наказі про облікову політику підприємства. Сутність прямого методу в тому, що для його формування здійснюється коригування Звіту про фінансові результати (ЗФР) і вилучення з них інформації про не грошові доходи і витрати. В даному випадку фіксуються виключно надходження і видатки грошових коштів, а різниця між ними вказує чистий рух коштів – прибуток чи збиток.

При непрямому методі трансформування статей ЗФР результати не відбувається. При цьому сума прибутку уточнюється на величину зміни поточних активів і зобов'язань, інших балансових рахунків. В результаті, активи завжди відповідають зобов'язанням і власному капіталу, до складу

якого включається й прибуток. Узагальнено, методику формування Звіту про рух грошових коштів наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Схема формування Звіту про рух грошових коштів

Рух коштів в результаті операційної діяльності	
Прямий метод	Непрямий метод
<p>НАДХОДЖЕННЯ від:</p> <ul style="list-style-type: none"> - реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (р. 3000); - повернення податків і зборів, у тому числі податку на додану вартість цільового фінансування (р. 3006, р. 3010); — інші надходження (р. 3095) <p>ВИТРАЧАННЯ НА СПЛАТУ:</p> <ul style="list-style-type: none"> — товарів (робіт, послуг) (р. 3100); — праці (р. 3105); — відрахувань на соціальні заходи (р. 3110); — зобов'язань з податків і зборів (р. 3115); — інші витрати (р. 3190) <p>= чистий рух коштів від операційної діяльності (р. 3195)</p>	<p>Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування +/- коригування (- негрошові доходи + негрошові витрати) на:</p> <ul style="list-style-type: none"> — амортизацію необоротних активів; — збільшення (зменшення) забезпечень; — збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць; — збиток (прибуток) від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій; +/- зменшення (збільшення) оборотних активів; +/- збільшення (зменшення) поточних зобов'язань <p>=грошові кошти від операційної діяльності -Сплачений податок на прибуток = чистий рух коштів від операційної діяльності</p>
Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності	
<p>Прямий метод</p> <p>НАДХОДЖЕННЯ від реалізації фінансових інвестицій (р. 3200), необоротних активів (р. 3205); від отриманих відсотків (р. 3215), дивідендів (р. 3220); від деривативів (р. 3225); інші надходження (р. 3250)</p> <p>- ВИТРАЧАННЯ на придбання фінансових інвестицій (р. 3255), необоротних активів (р. 3260); виплати за деривативами (р. 3270); інші платежі (р. 3290)</p> <p>= Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності(р. 3295)</p>	
Рух коштів у результаті фінансової діяльності	
<p>Прямий метод</p> <p>НАДХОДЖЕННЯ від власного капіталу (р. 3300), отримання позик (р. 3305) та інші надходження (р. 3340)</p> <p>- ВИТРАЧАННЯ на викуп власних акцій (р. 3345), погашення позик (р. 3350), сплату дивідендів (р. 3355)та інші платежі (р. 3390)</p> <p>=чистий рух коштів від фінансової діяльності(р. 3395)</p> <p>+/-чистий рух коштів у результаті операційної діяльності (р. 3195) +/-чистий рух коштів у результаті інвестиційної діяльності (р. 3295)+/-чистий рух коштів у результаті фінансової діяльності (р. 3395)</p> <p>= чистий рух грошових коштів за Звітний період (р. 3400)</p> <p>+/-залишок на початок Звітного періоду (р. 3405)</p> <p>+/-вплив змін курсу валют (р. 3410)</p> <p>=залишок коштів на кінець року(р. 3415)</p>	

Джерело: [46].

Як бачимо, Звіт про рух фінансових коштів формується за трьома розділами руху коштів: в результаті операційної, фінансової чи інвестиційної діяльності. При цьому інвестиційна та фінансова діяльність передбачають використання тільки прямого методу формування звітності, тоді, як операційна – або прямого, або непрямого. Відповідно до цього чистий рух грошових коштів за визначений період визначається як різниця між доходами і витратами від усіх видів діяльності. Кінцевий залишок коштів розраховується за рахунок додавання сум, які вказуються за наступними статтями: чистий рух грошових коштів, залишок на початок звітного періоду; курсова різниця.

Форма 5 фінансової звітності виступає допоміжним, доповнюючим інструментом до Балансу і звіту про рух грошових коштів. Вона не є самодостатнім звітом, а в більшій мірі призначена для пояснення індикаторів, які подані в названих звітах.

Таким чином, фінансова звітність є важливим елементом системи обліку грошових коштів. Вона дозволяє узагальнювати усю інформацію, пов'язану із рухом і наявністю грошових коштів і представляє її у зручній формі для подальшого використання. Чітка регламентація процесів формування документів про результати діяльності й грошові кошти формує чітку структуру для проведення детального аналізу фінансового стану підприємства і визначення його фінансових можливостей.

2.7. Автоматизація обліку грошових коштів та шляхи її покращення

В умовах ринку, потреба в якісній, оперативній і повній інформації ставить нові вимоги до формування системи обліку і аналізу. Важливим фактором, який допомагає вирішувати ці завдання, пришвидшувати роботу із обліковими даними, покращувати можливості і актуальність даних є використання автоматизованих інформаційних систем обліку (АІСО), що створюються на основі використання комп'ютерів та новітніх засобів роботи із обліковими та іншими даними. Для багатьох підприємств, основою

впровадження цієї системи є автоматизація в першу чергу бухгалтерського обліку.

Можливості сучасного програмного забезпечення щороку зростають. Існує велика кількість продуктів і спеціалізованих фірм, які можуть забезпечити 100 % автоматизацію усіх ланок обліку та звітності. Відповідно до цього, рядовому бухгалтеру відводиться роль оператора, який вводить або сприяє автоматичному завантаженню первинної інформації в спеціалізовану програму. Всі інші операції із формування проводок, виконання операцій та формування звітності забезпечують програмні алгоритми.

В цілому, під автоматизацією бухгалтерського обліку вважають «комплекс організаційно-технічних заходів, дія яких направлена зменшення трудомісткості, пришвидшення процесів обробки інформації та формування зручних та актуальних звітів відповідно до запитів системи управління підприємством. Сьогоднішня форма автоматизованого обліку поєднує в собі діалогову та комп'ютерно-комунікацій форми. На їх основі сформовано сучасну електронну форму, яка реалізується через створення електронних первинних документів, їх легітимізацію їх за допомогою електронного підпису, чинного законодавства, використання програмних алгоритмів для реєстрацій й обробки даних із обов'язковим дотриманням норм чинного законодавства, інструкцій та положень, завірення документів електронним підписом і адресування у зручній формі тим, для кого ця інформація призначена.

Наявні системи автоматизованого обліку засновані на електронних первинних документах як ключових ланках. Електронний документ має ту ж саму юридичну силу, що й паперовий, якщо відносно нього дотримані всі вимоги щодо завірення електронним підписом і оформлення. Відповідно до цього, якщо на підприємстві в обліковій політиці визначено ведення обліку в електронній формі, первинні документи, створені в електронній формі можуть не дублюватися. Перевагою такої системи є те, що документи можуть дублюватися необхідну кількість разів без жодних застережень. Окрім цього, їхня реєстрація в системі обліку дозволяє негайно включати їх в аналітичні звіти, що суттєво підвищує можливості оперативної аналітики. Особливістю

ведення електронного бухгалтерського обліку є необхідність розробки і впровадження системи зберігання і захисту інформації на електронних носіях.

В Україні використовується багато спеціалізованих бухгалтерських програм для автоматизації обліку. Найпопулярнішими серед них є: «Парус-Підприємство», «FinExpert», «Фінанси без проблем», «Бест Звіт Плюс», «1С: Бухгалтерія – Проф. для Windows», «1С: Бухгалтерія 7.7 для України», «1С: Бухгалтерія 8.2 для України» та багато інших [40, с. 22].

Найбільшого поширення серед даних програм отримала комплексна програма «1С:Підприємство». Її зручність полягає у можливості комплексно забезпечувати потреби бухгалтерів та користувачів обліковою інформацією, зручними та актуальними рішеннями, а також можливістю працювати в різних операційних системах, інтегруватися із різними веб-ресурсами, хмарними сховищами, системами органів державної влади тощо. Дана програма дозволяє підвищувати аналітичну глибину обліку за рахунок створення власних субконто, автоматичного оновлення відповідно до законодавчих змін тощо.

Загальний принцип роботи програми наведений на рис. 2.10.

Наведені принципи свідчать про можливість цих систем надавати своєчасну і достовірну інформацію у зручній для подальшого використання формі задля прийняття раціональних рішень у сфері управління грошовими коштами та потоками,

Система автоматизованого бухгалтерського обліку на підприємстві передбачає організацію трьох основних напрямів:

- облік готівкових коштів;
- облік засобів безготівкового розрахунку;
- бухгалтерський облік електронних коштів.

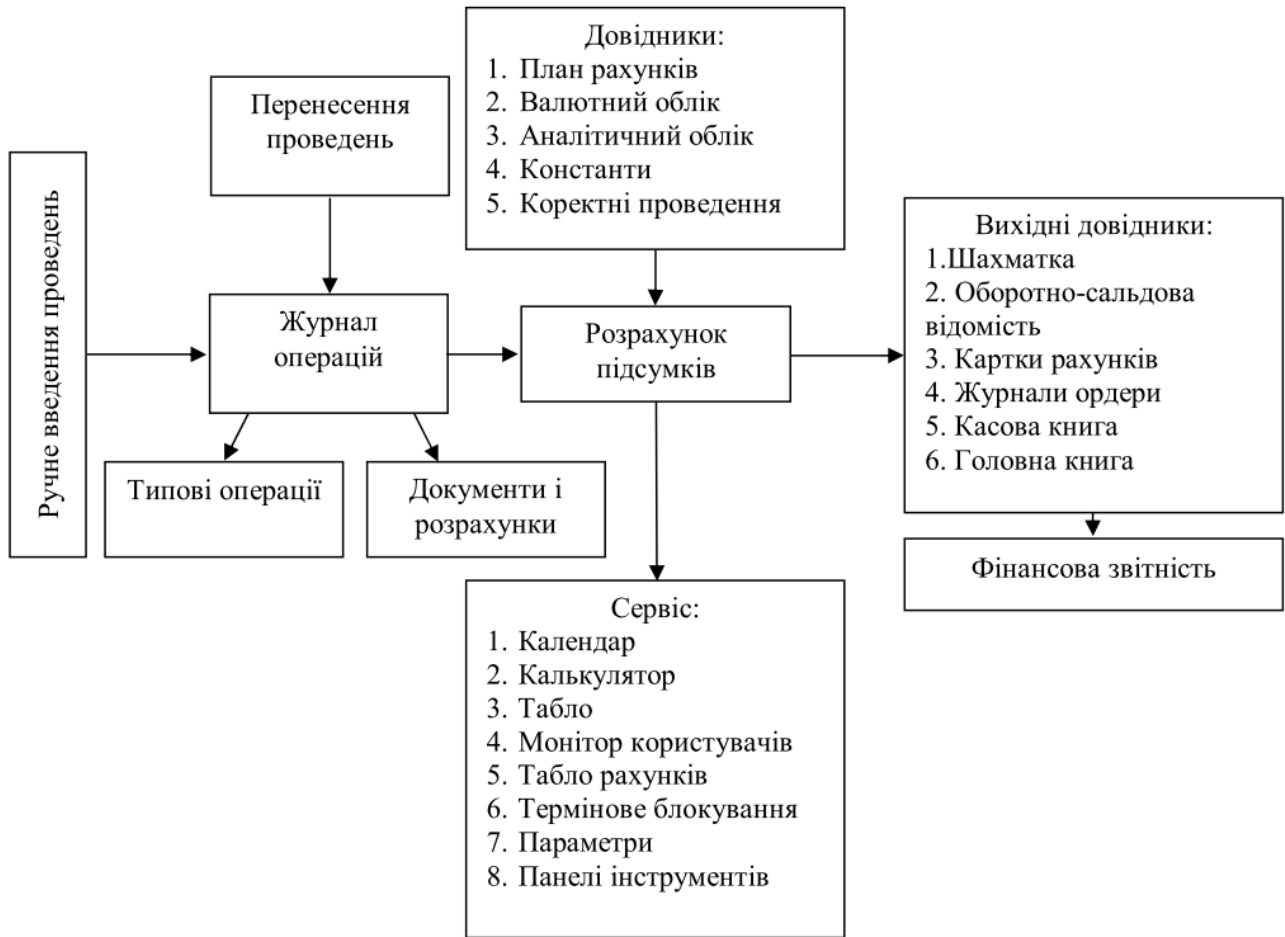

Рис. 2.10. Ключові принципи автоматизованого бухгалтерського обліку в середовищі «1С:Підприємство» [42].

Особливістю автоматизації процесів обліку грошових коштів може вважатися та обставина, що користувачі програм можуть налаштовувати систему ведення обліку, відповідно до норм облікової політики чи специфіки підприємства. Так, формування електронної первинної документації може створюватися за місцями її виникнення. Автоматизація обліку дозволяє підвищувати маневреність і конкурентоздатність підприємств, що досягається завдяки формуванню єдиної інформаційної системи, яка об'єднує відомості про рух грошових і товарних потоків і цінностей, більшість із яких подано на рис. 2.11.

При аналізуванні поданої взаємодії важливо виокремити ті ділянки документообігу, які характеризуються найбільшим позитивним впливом в результаті автоматизації. В найбільшій мірі такими операціями є розробки у

сфері безготівкових розрахунків. Це дозволяє пришвидшувати оборотність коштів і забезпечує цілодобовий доступ до рахунку для керівників підприємств.

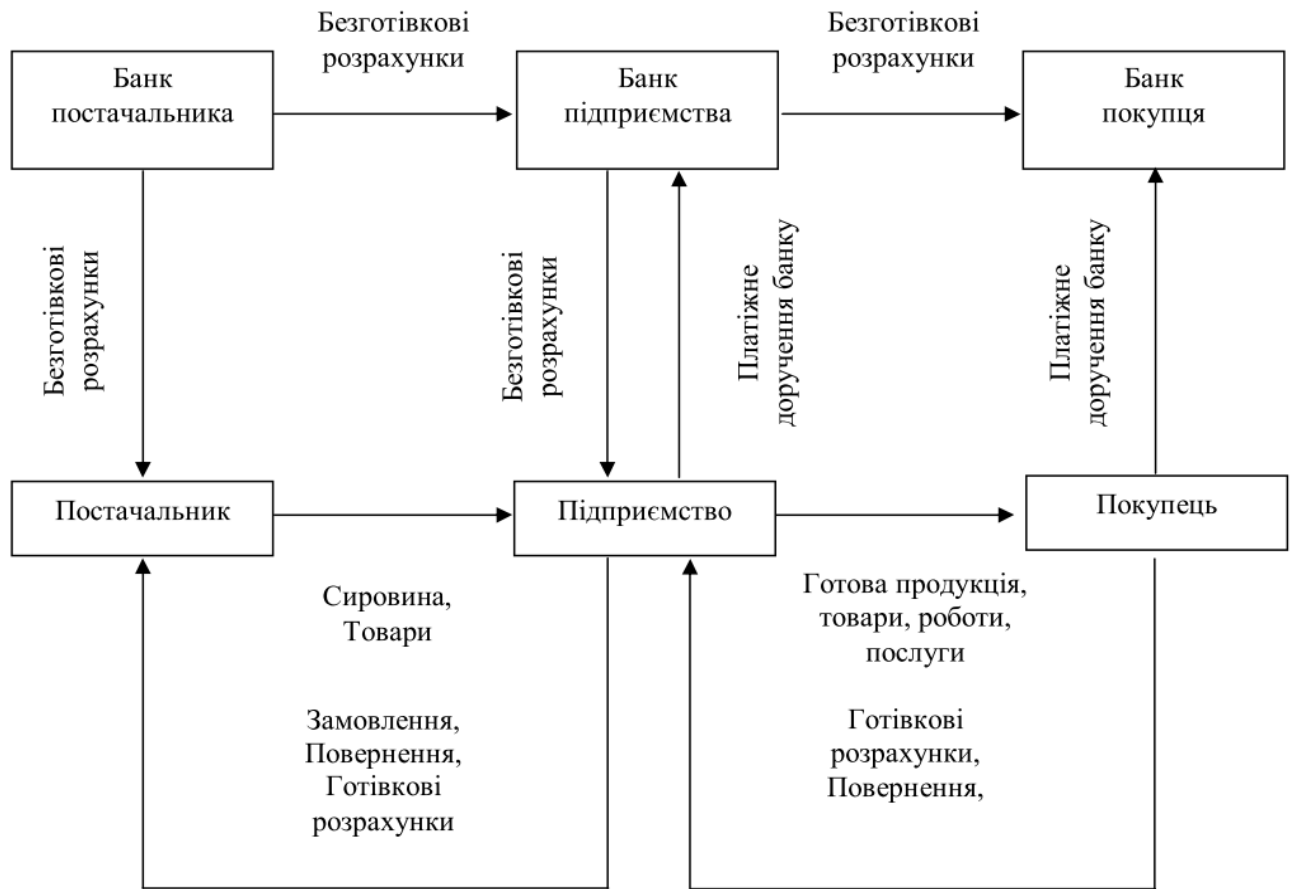

Рис. 2.11. Алгоритм операційної взаємодії підприємства із контрагентами [42].

Проте, сьогодні важливо забезпечувати автоматизацію обліку узгоджено як у бухгалтерській сфері, так і в управлінській. Для цього реалізується впровадження детального обліку із аналітикою по грошових надходженнях, виплатах, центрах відповідальності тощо. Це дозволяє оперативно контролювати дебіторську і кредиторську заборгованості, прогнозувати грошові потоки і бюджетні параметри тощо. Загальна модель обліку грошових коштів в автоматизованих системах може бути зображена наступним чином (рис. 2.12).

На практиці за допомогою програмного продукту управління грошовими потоками може відбуватися через транзитні рахунки «Грошові надходження» і «Грошові витрати», із субконто «Вид діяльності», «Структурний підрозділ», «рух грошових коштів». Використання цих субконто засноване на електронних первинних документах. Відповідно до цього, користувач програмного продукту

може обирати необхідну комбінацію номенклатури аналітичного обліку (Грошові витрати чи надходження по визначеному напрямку діяльності і структурному підрозділі). При цьому, готівкові операції із банком не вважаються різновидом грошових потоків і тому не включені в довідник «Види руху грошових коштів».

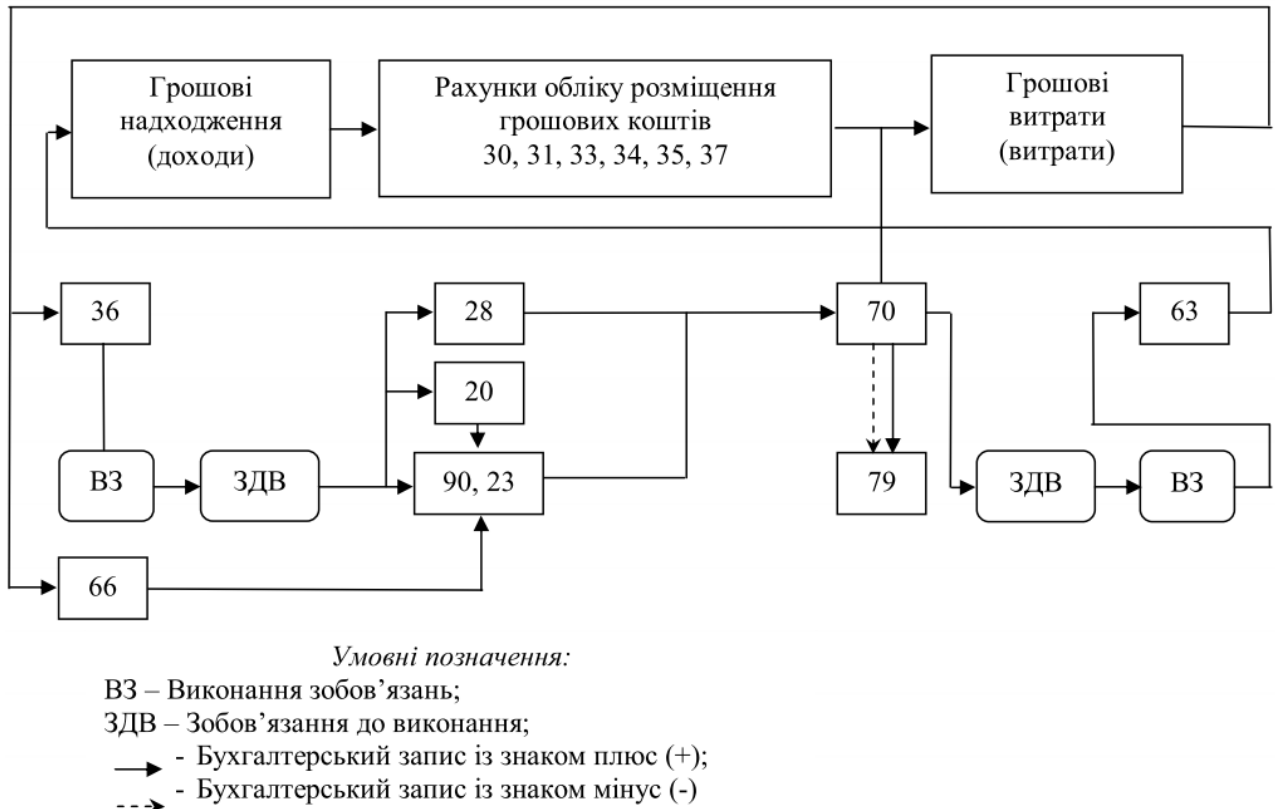

Рис. 1.12. Концептуальна модель обліку грошових потоків [42].

Окрім цього, автоматизація обліку грошових потоків дозволяє оптимізувати такі електронні форми документів, як: банківська виписка, прибутковий і видатковий касові ордери, авансові звіти і виплата зарплати за рахунок готівкових коштів з каси. При цьому відбувається доповнення електронних форм зазначених документів наведеними вище субконто. Це дозволяє поглиблювати аналітичні можливості облікової системи в контексті фінансової, інвестиційної чи операційної поточної діяльності.

Варто відмітити, що акумулювання інформації на транзитних рахунках дозволяє фіксувати грошові потоки зі збереженням інформації про місце знаходження чи зберігання грошових коштів (каса, поточний рахунок, підзвітна особа, кошти в дорозі тощо). Тому, використання цих даних не вносить жодних

змін до фінансової звітності підприємства і дозволяє об'єктивно оцінювати його фінансовий стан.

Внаслідок використання електронного документообігу формуються також електронні бухгалтерські проводки, які дозволяють відстежити внутрішнє переміщення коштів. Це включає в себе операції із переміщення коштів з каси, в касу, під звіт. При цьому передача коштів підзвітній особі передбачає їх цільове використання і розглядається як вихідний грошовий потік, що підтверджується авансовим звітом і відповідними бухгалтерськими проводками. За схожим алгоритмом відбувається відображення в електронному обліку процес оприбуткування коштів на підставі вхідних грошових потоків, які підтверджуються прибутковими касовими ордерами і кореспонденцією бухгалтерських проводок. В сукупності, відстеження прихідних і видаткових грошових потоків формує універсальну модель обліку грошових коштів, яка охоплює також процедури накопичення, систематизацію, обробку й аналіз даних про доходи і витрати господарської діяльності, а також про стан кредиторської й дебіторської заборгованостей.

Таким чином, використання засобів інформаційних технологій при автоматизації бухгалтерського обліку підприємства дозволяє оптимізувати затрати на введення і обробку даних, покращити точність розрахунків, створити умови для оперативного отримання актуальної і об'єктивної інформації для забезпечення ефективного управління підприємством. При цьому, використання транзитних рахунків для обліку грошових коштів в межах універсальної моделі обліку дозволяє створювати систему деталізованої аналітики в розрізі грошових потоків за видами діяльності, структурними підрозділами, напрямками використання коштів тощо. Переваги такої моделі в порівнянні із традиційною системою обліку полягають у можливості створення достовірної, актуальної, оперативної інформаційної бази, спроможності задовольняти потреби управлінського апарату для вирішення виробничих завдань і посилення конкурентоспроможності підприємств.

Висновки до розділу 2

1. Встановлено, що готівка є найбільш ліквідним активом підприємства. Вона може негайно виступити платіжним засобом по більшості розрахункових операцій. Зважаючи на це вона потребує особливих умов обліку і контролю. Операції із готівкою на підприємстві здійснюються в спеціально обладнаних умовах – переважно в касі. Робота каси і касира регламентується нормативними і розпорядчими актами, які визначають правила прийому, видачі і повернення готівки, наявності ліміту готівки в касі, інкасації, інвентаризації тощо. Усі процеси обліку готівки належним чином відображаються в облікових регістрах, первинних документах і фінансовій звітності.

2. Визначено, що зважаючи на певні обмеження щодо зберігання і наявності готівки в касі, більшість розрахункових операцій підприємства здійснюють у безготівковій формі. Для цього в банківській установі відкриваються спеціальні рахунки, які можуть бути поточними, акредитивними, валютними, депозитними, кредитними, картковими або тимчасовими. Відкриття і використання банківських рахунків регламентується відповідними положеннями та інструкціями. Обліковими документами, які обслуговують операції із безготівкових розрахунків вистають платіжні доручення, чеки, інкасо та ін. Для інформування про стан поточного рахунку та операції із ним використовуються банківські виписки або система Клієнт-банку. Операції із банківськими рахунками відображаються за розробленою методикою і відповідають реальному стану руху коштів.

3. Систематизовано інформацію щодо обліку грошових коштів на валютних рахунках. Зокрема визначено нормативні положення, які регулюють зазначені процеси, наголошено на необхідності організації відповідного документообігу і звітності. Закцентовано увагу на проблемі курсової різниці і методиці її відображення в облікових та звітних формах.

4. Розглянуто методичні засади обліку так званих інших грошових коштів, до складу яких включені цінні папери, поштові марки, чеки, лотерейні квитки, гроші в дорозі, туристичні путівки тощо. Визначено умови їх

зберігання і обліковування на підприємстві. Особлива увага приділена розкриттю методики обліку грошей в дорозі та електронних грошей, зважаючи на їх особливу форму і значення.

5. Розкрито порядок подання інформації про рух грошових коштів у первинних документах і звітності. В даному контексті систематизовано інформацію щодо нормативних і регулятивних положень, визначено інформаційні потреби сторін, зацікавлених у фінансовій звітності підприємства, названо ключові форми фінансової звітності, яка відображає дані обліку грошових коштів, відображено схему подання і відображення досліджуваних даних в різних формах звітності.

6. Обґрунтовано особливості автоматизації обліку грошових коштів на підприємствах і розкрито актуальність даного напрямку організації системи обліку, аналізу та аудиту. Наведено перелік ключових програмних продуктів для автоматизованого обліку операцій із грошовими коштами, визначено високу аналітичну і оперативну цінність автоматизованих систем обліку, розкрито принцип їх роботи і взаємодії із контрагентами, наведено концептуальну модель обліку грошових коштів в автоматизованих системах.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ Й АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

3.1. Аналіз руху грошових коштів та фінансового стану підприємства

Грошові кошти на рівні із запасами, товарами і дебіторською заборгованістю є важливою складовою оборотних активів підприємства. Їх раціональне використання в значній мірі впливає на фінансовий стан підприємства, рівень його ліквідності і конкурентоспроможності. Відповідно до цього, ґрунтовний аналіз руху грошових коштів підприємства містить значний економічний потенціал для оптимізації структури грошових коштів, правильного налаштування облікових та фінансово-господарських процесів.

Важливою умовою господарських процесів на підприємствах є їхня повторюваність. Виробничі цикли зазвичай складаються із процесів закупівлі сировини і матеріалів, їх виробничого використання, виготовлення і реалізації готової продукції. Відповідно до структури цього циклу виробництво передбачає перетворення грошей на товарах і потім назад на гроші. Умовою такого виробничого циклу є те, що гроші, отримані в результаті виробництва повинні містити додану вартість. Яку вони отримують в результаті господарських процесів і які характеризують ефективність виробництва.

Сутність методологічних засад економічного аналізу полягає у підборі оптимальних інструментів для оцінки виробничих і господарських процесів. А також у пошуку резервів підвищення їх економічної ефективності. Такі резерви найчастіше містяться в організаційних і технологічних аспектах. Проте, в контексті управління грошовими потоками, значні резерви підвищення економічної ефективності господарювання підприємства містяться також в побудові раціональної системи управління грошовими потоками, побудові оптимального грошового потоку, спроможного забезпечити господарські процеси із залученням найменшого обсягу грошових коштів і фінансових ресурсів.

Загалом, завдання економічного аналізу в контексті дослідження і оптимізації використання грошових коштів наведені на рис. 3.1.

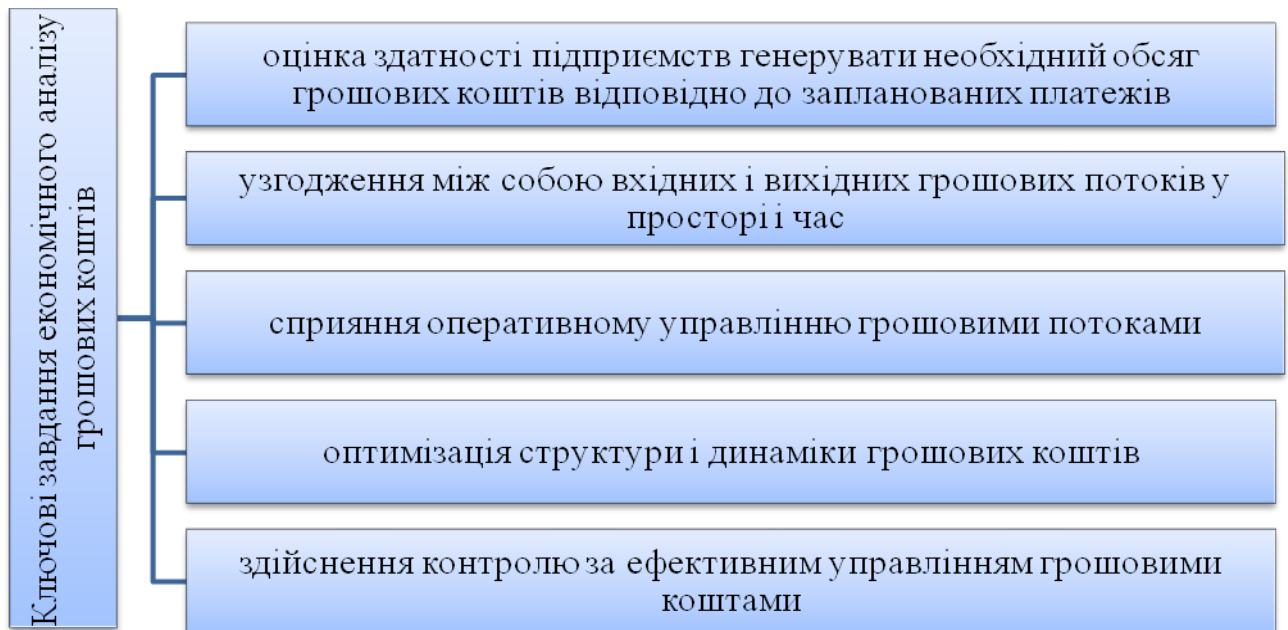

Рис. 3.1. Ключові завдання економічного аналізу в контексті оптимізації грошових потоків [2, с.12].

Основні умови і критерії аналізу формує пошук причин і факторів нестачі грошових коштів, відхилень за термінами платежів чи надходжень грошових коштів, неузгодженість джерел надходження фінансових ресурсів і напрямками їх використання. «Основою інформаційної бази для проведення аналізу грошових коштів виступають три форми фінансової звітності: ф №1 «Баланс», ф №2 «Звіт про фінансові результати», ф №3 «Звіт про рух грошових коштів», а також інші оперативні чи управлінські дані бухгалтерського обліку» [66].

Важливою умовою того, що аналіз грошових коштів дозволить вирішити поставлені перед ним завдання є його системність і постійність. В таких умовах, кожне підприємство повинно володіти ефективною системою організації економічного аналізу, в якій ключове місце повинен займати аналіз грошових коштів. При цьому така система повинна відповідати ряду вимог:

- відображати систему обліку підприємства;
- бути заснованою на максимальному охопленню інформаційних ресурсів підприємства із застереженням щодо обмеженості інформації;

- володіти необхідними методичними прийомами та інструментами для вирішення проблем оптимізації управління грошовими потоками підприємства.

Для вирішення завдань економічного аналізу використовують ряд усталених методичних прийомів, які передбачають дослідження даних фінансової звітності і формування висновків щодо оптимізації управління грошовими коштами (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Головні методичні прийоми, що застосовуються в процесі економічного аналізу грошових коштів [24, с.205].

Дослідження абсолютних показників дає можливість оцінити параметри наявності і структури грошових коштів у статичі. Горизонтальний аналіз дозволяє встановлювати тенденції зміни структури і показників за групами статей звітності. Він застосовується для оцінювання динамічних пропорцій. Вертикальний аналіз в найбільшій мірі спрямований на оцінку і прогнозування структурних зрушень у балансі і грошових потоках. Порівняння відносних показників різних періодів дозволяє зіставляти їхню динаміку не залежно від кількісного розміру. Це дозволяє визначати позитивні і негативні зміни, їх вплив на стан діяльності підприємства, а також виявляти резерви для покращення їхнього стану. Аналіз відносин показників спрямовується на

обчислення і опрацювання спеціальних коефіцієнтів, які мають характер експертних даних і містять глибоке методологічне підґрунтя.

Застосування наведених методик аналізу передбачає попереднє опрацювання наявних фактичних даних. При цьому визначаються позитивні і негативні явища і визначається перелік заходів задля усунення негативних аспектів і оптимізації управлінських рішень. Дослідження руху грошових коштів може відбуватися за прямим і непрямим методами. В першому випадку увага акцентується на тому, що на залишок коштів впливають як прямі, так і опосередковані умови. Прямі – це чинники, які обумовлюють пропорційну зміну. Наприклад, збільшення витрат сприяє зменшенню прибутку. Опосередковані чинники пов'язані із чинниками, які передбачають використання принципу нарахування. Ці показники впливають на результат діяльності через виплати невиробничого характеру, наприклад сплату податку на прибуток чи інших платежів до бюджету. Опосередковані фактори впливають на грошові потоки підприємства непрямо (непропорційно).

Методи аналізу абсолютних показників, вертикального і горизонтального аналізу ми застосували для оцінки показників за фінансовою звітністю. Отримані дані Балансу (Додаток А) показали, що діяльність ПАП «Фортуна» характеризується позитивною динамікою. Так, сума балансу за останні три роки зросла на 38,4 % або на 130 млн. грн. При цьому по активу, зростання необоротних активів склало 26,7 %, зростання оборотних активів склало 55,5 % за останні три роки. В структурі пасиву балансу зростання по власному капіталу склало 15,9 % або 41,7 млн. грн., за довгостроковими зобов'язаннями збільшення склало 124 рази або 17,3 млн., за кредиторською заборгованістю – приріст 101 % або 66,7 млн. грн., за поточними зобов'язаннями за розрахунками 92,7 % або 71, 2 млн. грн.

Відповідно до цього, в структурі балансу відбулися значні зміни. Так, в структурі активу частка необоротних активів зменшилася з 59,2 % до 54,2 %. Відповідно частка оборотних активів зросла з 40,8 % до 45,8 %. В структурі необоротних активів станом на 2020 р. найбільшою є частка основних засобів (68,8 %), частка незавершеного будівництва – 28,9 %, решту – 2,3 % біологічні

активи. В структурі оборотних активів найбільшою є частка виробничих запасів – 53,9 %, частка поточних біологічних активів – 31,0 %, дебіторської заборгованості – 4,8 %, кредиторської – 2,0 %. Частка грошових коштів – 6,9 %. Всі кошти – в національній валюті. З них майже 100 % - гроші на рахунках в банках.

Що стосується пасиву, то в даному випадку найбільшу частку в 2020 р. склав власний капітал – 64,7 %, що на 12,6 % менше, ніж в 2018 р. Майже 100 % власного капіталу склав нерозподілений прибуток. Значною також була частка поточних зобов'язань – 31,6 %, що на 8,9 % більше, ніж у 2018 р. Серед статей поточних зобов'язань найбільшу частку в розділі займає кредиторська заборгованість – 89,7 %.

Що стосується аналізу Звіту про фінансові результати (Додаток Б), то тут відмітимо зростання усіх показників прибутковості: +3,4 % приріст виручки від реалізації; +32,9 % приріст валового прибутку; +90,5 % приріст фінансового результату від операційної діяльності; +79,2 % приріст чистого прибутку. Паралельно із приростом грошових надходжень, витрати підприємства переважно скоротилися. Це стосується собівартості реалізованої продукції (-4,8 %), адміністративних витрат (-30,7 %), інших операційних витрат (+3,2 %).

Наведені вище результати аналізу дають можливість сформулювати лише проміжні висновки. При цьому вони не дозволяють визначати факторні причини того чи іншого явища. Значно більші можливості дає обчислення спеціальних коефіцієнтів.

Виділяють велику кількість різних коефіцієнтів, заснованих на даних фінансової звітності. Найбільш вагомими з них утворюють три групи: коефіцієнти фінансової стійкості, рентабельності, ліквідності і платоспроможності.

Коефіцієнти фінансової стійкості вказують на здатність підприємства виконувати свої платіжні зобов'язання протягом тривалого часу. Виділяють декілька видів показників цієї групи, які характеризують різні сторони фінансової стійкості (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Коефіцієнти фінансової стійкості ПАП «Фортуна»

Коефіцієнти	Норм. значення	роки			2020 р. до 2018 р.	
		2018	2019	2020	+ -	%
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,5-0,7	0,93	0,92	0,77	-0,2	83,2
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,2-0,5	0,07	0,08	0,23	0,2	318,9
Коефіцієнт незалежності	1,0-4,0	13,04	12,10	3,40	-9,6	26,1
Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	0,25-1	0,08	0,08	0,29	0,2	383,3
Коефіцієнт фінансової залежності	1,25-2,0	1,08	1,08	1,29	0,2	120,2
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,05-0,10	0,55	0,62	0,23	-0,3	42,8
Коефіцієнт інвестування	>1,0	0,29	0,03	0,00	-0,3	0,6
Коефіцієнт покриття запасів і затрат власними оборотними коштами	0,6-0,8	2,21	2,66	1,31	-0,9	59,1
Коефіцієнт прогнозу банкрутства	в динам.	1,52	1,71	0,58	-0,9	38,5
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,7-0,9	0,53	0,58	0,18	-0,3	34,3

Джерело: Розраховано на основі звітності ПАП «Фортуна».

Як бачимо, більшість індикаторів фінансової стійкості свідчать про успішну фінансово-економічну діяльність підприємства. Відповідно до цього вказується на високий рівень забезпеченості підприємства власним капіталом і, відповідно, достатній рівень фінансової незалежності підприємства, вказує що на 1 грн. власного капіталу припадає 0,29 коп. При цьому зазначено, що надто велика частина власного капіталу затрачається на поточну діяльність. При цьому, підприємство демонструє хороший рівень інвестування в необоротні кошти, високу фінансову стійкість і низький рівень прогнозу банкрутства.

Наведені вище коефіцієнти в найбільшій мірі характеризують фінансову надійність підприємства і його стійкість перед різного роду загрозами. Економічну ефективність різних сфер діяльності підприємства можна оцінити на основі показників рентабельності (табл. 3.2).

Як бачимо, в цілому підприємство є рентабельним, проте рівень рентабельності постійно знижується. В найбільшій мірі це стосується рентабельності основних засобів (-90,1 % від показника 2018 р.). Рівень

рентабельності основної діяльності також є досить низьким – 10,8 %. Це ж стосується рівня рентабельності майна, власного капіталу і продукції. Відмітимо, що на фоні зниження рентабельності також зафіксовано збільшення періоду окупності власного капіталу, який в 2020 році перевищив розмір фінансового року і склав 14,3 місяці.

Таблиця 3.2

Коефіцієнти рентабельності ПАП «Фортуна»

Коефіцієнти	Норм. значення	роки			2020 р. до 2018 р.	
		2018	2019	2020	+-	%
Рентабельність майна (активів)	в динам.	26,7	21,9	5,1	-21,6	19,2
Рентабельність власного капіталу	в динам.	28,2	23,8	6,9	-21,3	24,7
Рентабельність основних засобів	в динам.	132,5	75,2	13,1	-119,4	9,9
Рентабельність продукції	в динам.	42,5	49,5	8,8	-33,6	20,9
Рентабельність основної діяльності	в динам.	67,3	113,9	10,8	-56,4	16,2
Період окупності власного капіталу, міс.	-	3,5	4,2	14,3	10,8	405,6

Джерело: Розраховано на основі звітності ПАП «Фортуна».

Важливим етапом аналізу грошових потоків є оцінка ліквідності і платоспроможності підприємства (табл. 3.3). Ці показники покликані оцінити здатність підприємства вчасно виконувати платежі по зобов'язаннях і перетворювати свої активи в грошові кошти.

Як бачимо, маневреність капіталу свідчить про те, що підприємство може успішно фінансувати потребу в необоротних і оборотних активах за рахунок власного капіталу. Зростанні рівня оборотності капіталу свідчить про те, що підприємству потрібно менше фінансових ресурсів для виконання виробничих завдань. Ці ж висновки підтверджує значення коефіцієнту покриття. Згідно із цим підприємство може успішно забезпечити оплату за поточними зобов'язаннями за рахунок наявного оборотного капіталу. Є певні застереження щодо можливості покрити ці зобов'язання за рахунок високоліквідних активів – грошових коштів. Також певні застереження є щодо частки виробничих запасів в оборотних коштах. Зростаюча динаміка даного показника свідчить про

тенденцію виведення частини активів у запаси, що сповільнює оборотність капіталу і погіршує його ліквідність.

Таблиця 3.3

Коефіцієнти ліквідності і платоспроможності ПАП «Фортуна»

Коефіцієнти	Норм. значення	роки			2020 р. до 2018 р.	
		2018	2019	2020	+-	%
Коефіцієнт маневреності функціонуючого капіталу	>0,1	0,18	0,22	0,25	0,1	137,7
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	-	0,56	0,82	3,39	2,8	604,9
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	2,0-2,5	9,22	8,82	1,80	-7,4	19,5
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,8-1,5	5,33	4,26	0,43	-4,9	8,1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,25-0,3	1,86	1,70	0,20	-1,7	10,7
Частка оборотних активів в активах п/ва	-	0,71	0,65	0,41	-0,3	57,5
Частка власних оборотних коштів в оборотних активах	-	0,94	0,89	0,44	-0,5	47,3
Частка виробничих запасів в оборотних активах	-	0,48	0,52	0,76	0,3	158,2
Частка власних оборотних коштів у покритті запасів і затрат	-	1,86	1,72	0,59	-1,3	31,5

Джерело: Розраховано на основі фінансової звітності ПАП «Фортуна».

Таким чином, підприємство характеризується високим рівнем забезпеченості фінансовими ресурсами. Частка грошових коштів при цьому є незначною і майже всі вони зберігаються у вигляді грошових коштів на банківських рахунках. Показники фінансової стійкості, рентабельності, ліквідності й платоспроможності свідчать про достатній рівень фінансових показників підприємства, який проте, пов'язаний із негативною динамікою. Відповідно до цього, стан фінансових ресурсів потребує удосконалення за рахунок оптимізації окремих статей активу і пасиву.

3.2. Аудит грошових коштів

Управління грошовими потоками потребує дотримання чітких вимог організації їх обліку та контролю. В даному контексті аудит виступає саме тим інструментом, який дозволяє завдяки стандартизованим процедурам і критеріям

виявляти помилки в системі обліку і виправляти їх. Організація аудиту на підприємстві регламентується Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [53]. В законі зокрема зазначається, що аудит є різновидом перевірки процедури ведення системи ведення бухгалтерського обліку і фінансової звітності задля оцінки її достовірності, відповідності нормативним актам та іншим правилам. Ця перевірка проводиться відповідно до встановлених правил і процедур сертифікованим фахівцем – аудитором або установою – аудиторською компанією. Обов’язковість проведення аудиту також вказана в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [56].

Проведення аудиту передбачає три ключові етапи (рис. 3.3). На першому етапі відбуваються переговори між аудиторською компанією і клієнтом. При цьому майбутній виконавець вивчає підприємство – об’єкт перевірки, здійснює попередню оцінку процесів, системи обліку та документообігу. В результаті таких робіт аудитор формує певну інформаційну вибірку, виділяє проблемні місця і приймає рішення про проведення аудиту, про що укладається відповідна угода.

На другому етапі відбувається погодження умов проведення аудиту і укладання відповідного договору. Після цього формується стратегія і визначаються тактичні завдання аудиторської перевірки, відбувається збір детальної інформації і її первинна обробка. Результатом даного етапу є узгодження програми аудиту і визначення інструментів аудиту з метою отримання об’єктивних результатів про стан системи обліку і звітності на підприємстві.

Останній етап передбачає безпосереднє проведення аудиторської перевірки, пошук доказів, здійснення належних процедур, формування аудиторського висновку із детальним зазначенням ключових проблем системи обліку і підтвердження чи заперечення достовірності усієї інформації що подається на перевірку.

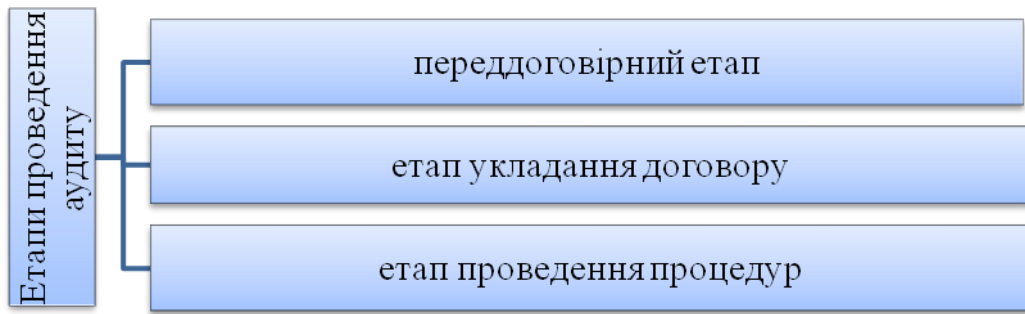

Рис. 3.3. Етапи проведення аудиту [79, с. 346].

Таким чином, попереднє вивчення підприємства і підготовка інформації відіграє важливу роль в підготовці і проведенні аудиту. При цьому, попередня інформація, яка акумулюється на підприємстві створює основу для подальших дій аудитора. Це має відношення до наступного:

- вибір аудиторів, які володіють достатніми навиками для проведення якісного аудиту;
- попереднє визначення ризиків щодо наявності недостовірності, необ'єктивності чи викривлень в системі обліку та звітності;
- перевірка платоспроможності потенційного клієнта.

Після узгодження зазначених аспектів, розпочинається процедура аудиту. Міжнародні стандарти аудиту (МСА) № 210 «Узгодження умов і завдань аудиту» передбачають розробку і погодження завдань аудиту, які повинні бути в обов'язковому порядку задокументованими і погодженими обома сторонами. При цьому розробляється окремо план перевірки і програма перевірки.

Проведення аудиторської перевірки системи обліку і фінансової звітності щодо грошових коштів, яка проводилася на ПАП «Фортуна», аудитор акцентував увагу на системі внутрішнього контролю за обігом грошових коштів на підприємстві. Для оцінювання її раціональності аудитор детально досліджував наступні аспекти:

- існування системи перевірок без попередження, які спрямовуються на підтримання системи обліку під постійним наглядом. під час такої перевірки відбувається інвентаризація грошових коштів та інших цінностей в касі.

- наявність на підприємстві документів, які регламентують такі перевірки, умови і процедури їх проходження⁴

- наявність на підприємстві задокументованих фактів проведення перевірок із зазначенням протоколів створення комісії, протоколів перевірки, актів за результатами перевірки тощо;

- наявність документального підтвердження перевірок каси у випадку звільнення, прийняття на роботу касира;

- узгодження трудових аспектів щодо делегування функцій і відповідальності касира іншим особам, щодо яких проведені відповідні інструкції і погоджені умови праці;

- наявність угод про матеріальну відповідальність касира, чи особи, яка його заміняє.

Важливими об'єктами аудиторської перевірки є внутрішні документи підприємства. Ключову увагу приділяється наказу про облікову політику. При цьому, оцінюється як викладення положень обліку грошових коштів в даному наказі, та і їх дотримання. Аудитор в даному контексті звертає увагу на наступне:

- використання рахунків і субрахунків для відображення і деталізації інформації про стан грошових коштів на підприємстві;

- дослідження документів, що регламентують трудові відносини між роботодавцем, бухгалтером і касиром підприємства;

- ідентифікація потоків грошових коштів, точних банківських рахунків;

- отримання інформації щодо наявності встановленого ліміту залишків готівки в касі;

- визначення готівкових грошових потоків на підприємстві, ідентифікація кількості кас і порядку здійснення операцій між ними, підзвітними особами та банківськими установами.

Окремим напрямом аудиторської перевірки є виявлення розбіжностей в даних аналітичного і синтетичного обліку із фінансовою звітністю щодо наявності грошових коштів в касі і на розрахунковому рахунку. Результати такої перевірки подано в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Результати перевірки даних звітності і головної книги ПАП «Фортуна» по залишках грошових коштів, грн

Показник	Станом на 31.12.2019 р.		Станом на 31.12.2020 р	
	Готівка	Рахунки в банку	Готівка	Рахунки в банку
Залишок у звіті касира (виписці банку)	886	15220346	16807,00	14570180
Залишок по відомості 1.1, 1.2	886	15220346	16807,00	14570180
Залишок у Головній книзі	886	15220346	16807,00	14570180
Залишок у балансі	15221232 грн, округлено 15221 тис.грн		14586987 грн, округлено 14587 тис.грн	
Відхилення (+\ -)	-	-	-	-
Примітки аудитора				

Джерело: Розраховано на основі фінансової звітності ПАП «Фортуна» і результатів аудиторської перевірки.

Як бачимо, відхилень по грошових коштах та відображенні їх кількості у фінансовій звітності не було виявлено. Наступний етап аудиторської перевірки передбачає оцінку процесів і процедур, які здійснюються в касі і з поточними банківськими рахунками підприємства. Цей етап передбачає виконання наступних заходів:

- присутність під час інвентаризації каси і оцінка даної процедури на предмет відповідності вимогам;
- присутність під час видачі і оприбуткування готівкових коштів в касі і оцінка процедур, які при цьому застосовуються на предмет відповідності встановленим вимогам;
- перевірка коректності облікових операцій стосовно поточного банківського рахунку, а також встановлення відповідності фактичних даних, даним, наведеним у банківській виписці;
- контроль коректності відображення даних обігу коштів на усіх банківських рахунках;
- оцінка повноти, достовірності і коректності висвітлення інформації про стан грошових потоків і фінансовій звітності підприємства.

Наведені вище заходи перевірки проводяться за тими ж напрямками, що й заходи контролю з боку спеціальних контролюючих органів. Проте, на відміну від контролюючих заходів, аудиторські перевірки проводяться вибірково. Їхня мета – виявити відхилення, які суттєво впливають на достовірність облікових і звітних даних і сформулювати рекомендації для їх усунення. При цьому аудитор може обирати методи, які дозволяють йому найбільш повно вирішувати поставлені завдання. Така перевірка може носити суцільний характер або вибірково. В окремих випадках ці методи поєднуються. Тоді перевірка носить комбінований характер. Загальна послідовність аудиторської перевірки розрахунково-касових операцій зображена на рис. 3.4.

Відповідно до сформованої програми перевірки проводяться відповідні аудиторські процедури. Перш за все перевіряється відповідність залишків готівки, яка зберігається в касі, інформації, відображеній на рахунку 30, а також відповідних субрахунках. Результати перевірки вносяться до відповідного журналу.

У випадку наявності грошових коштів у валюті, обов'язково береться до уваги положення щодо впливу зміни валютних курсів. В даному контексті оцінюється наявність інформації про курси валют на кожну дату, наявність методики розрахунку курсових різниць і її відповідності нормативним документам, наявність розрахунків щодо виявлення курсових різниць і їх відображення в обліку. При цьому звертається увага на коректність застосування банківського курсу валют, а також їх належне відображення в обліку та звітності підприємства.

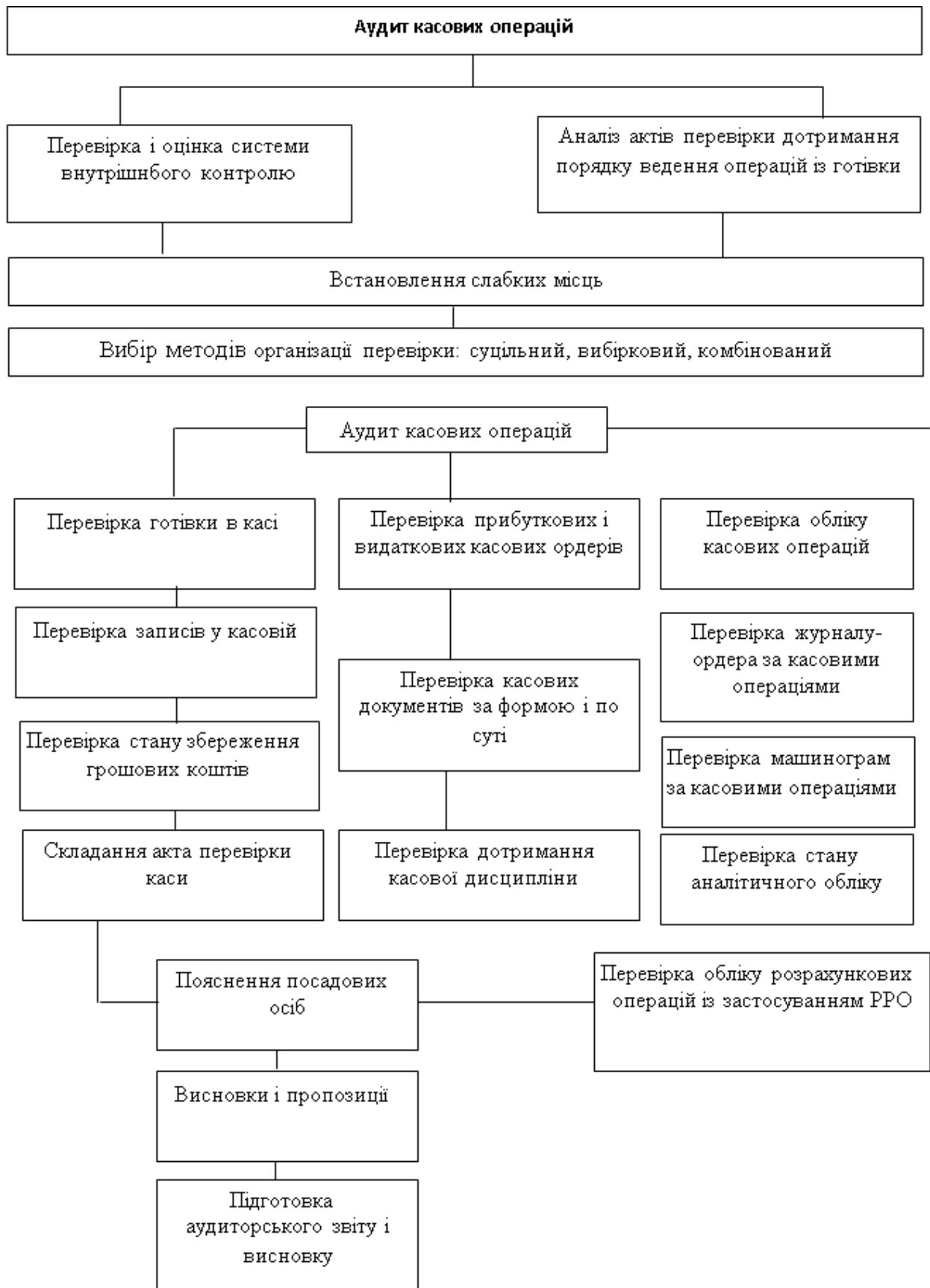

Рис. 3.4. Послідовність здійснення аудиторської перевірки, спрямованої на виявлення порушень у сфері розрахунково-касових операцій [53; 54].

Після цього проводиться вибірково перевірка документів щодо

правильності відображення усіх операцій і процедур щодо готів коко-розрахункових операцій. При цьому, аудитор самостійно визначає перелік документів для перевірки. Результат перевірки відображається в спеціальному тесті вибіркового контролю касових операцій. При цьому, до уваги береться наявність у підприємства Касової книги і коректність її заповнення, оформлення відповідних операцій приймання і видачі готівки, відповідність сум прийнятих і виданих коштів, сальдо рахунку 30 на кожну дату, наявність підпису бухгалтера на касових ордерах і на сторінках касової книги тощо.

Типові порушення, які виявляються під час аудиторської перевірки касових операцій подано на рис. 3.5.

Рис. 3.5. Типові порушення готівково-касових операцій, які підлягають штрафним стягненням [48].

За результатами проведення аудиторської перевірки касово-розрахункових операцій в ПАП «Фортуна» виявлено окремі недоліки, про що зазначено у звіті аудитора. Найбільш суттєві недоліки стосуються наступного:

- відсутності інструкцій для працівників бухгалтерії і касирів щодо оформлення видачі готівки з каси;
- відсутність узгодженого і затвердженого графіку роботи касира підприємства;
- надмірна тривалість операцій із оформлення вхідних та видаткових касових ордерів;
- відсутність актів управлінської звітності щодо контролю руху грошових коштів.

Усі наведені недоліки не впливають на достовірність, повноту і об'єктивність розрахунково-касових операцій, проте вони дозволяють пришвидшити їх виконання і краще організувати відповідні процеси.

В цілому, проведений аудит системи обліку грошових коштів та звітності підприємства засвідчив її надійність і раціональність. Недоліки, які були виявлені під час перевірки на мають суттєвого впливу на якість інформації, яка генерується в даному процесів. В той же час, врахування і виправлення цих недоліків дозволять покращити якість і надійність системи обліку і звітності грошових коштів.

Висновки до розділу 3

1. Систематизовано ключові завдання економічного аналізу з позиції управління грошовими потоками, зокрема наголошено на необхідності оцінки потреби в грошових коштах, узгодженні вхідних і вихідних потоків між собою, досягнення високої ефективності оперативного управління ними, оптимізації їх структури і забезпечення належного контролю.

2. Розкрито основні інформаційні джерела для проведення ефективного аналізу грошових коштів на підприємстві, наголошено на облікових і методичних процедурах формування цієї інформаційної бази, визначено їх особливості і можливий вплив на результати аналізу. Узагальнено методичні засади аналізу грошових коштів та фінансового стану підприємства.

3. Проведено аналіз фінансової звітності досліджуваного підприємства на

предмет раціонального обліку та управління грошовими коштами, встановлено приріст балансу підприємства і структурні особливості його динаміки. Встановлено випередження приросту оборотних коштів над необоротними активами, а також суттєвий приріст статей кредиторської заборгованості і поточних зобов'язань. Поряд із цим встановлено, що в структурі балансу частка необоротних активів поки що переважає частку оборотних, основу оборотних активів при цьому складають виробничі запаси і поточні біологічні активи, частка грошових коштів становить 6,9 %. В структурі пасиву, найбільша питома вага належить власному (переважно нерозподіленому) капіталу, значною є також частка поточних зобов'язань, зокрема кредиторської заборгованості. В сукупності така структура балансу відображає типовий стан виробничого сільськогосподарського підприємства, яке здійснює активну господарську діяльність.

4. Аналіз звіту про фінансові результати засвідчив зростання рівня прибутковості за усіма показниками, що супроводжувалося переважно скороченням витрат виробництва. Для поглиблення результатів аналізу абсолютних і відносних показників застосовано методичку фінансових коефіцієнтів. В результаті цього визначено, що досліджуване підприємство здійснює успішну фінансово-економічну діяльність, що супроводжується високим рівнем забезпеченості власним капіталом, фінансової незалежності, інвестування в необоротні кошти і низькою імовірністю банкрутства.

5. Визначено рентабельність підприємства за різними параметрами, включаючи рентабельність активів, капіталу, майна, продукції, основної діяльності тощо. В результаті цього встановлено, що підприємство є рентабельним за усіма проаналізованими показниками, проте, цей рівень постійно знижується протягом періоду дослідження. На фоні цього, зростає період окупності коштів, що потребує вжиття відповідних заходів для сповільнення негативних тенденцій.

6. Проаналізовано ліквідність і платоспроможність підприємства. В результаті цього визначено, що підприємство може успішно фінансувати потреби в оборотному і необоротному капіталі за рахунок власних коштів.

Цьому сприяє також високий рівень оборотності власного капіталу. Деякі обмеження щодо платоспроможності пов'язані із недостатнім обсягом високоліквідних активів в структурі балансу підприємства, що створює труднощі у випадку виникнення потреби у терміновій оплаті за поточними зобов'язаннями.

7. Визначено порядок і методику проведення аудиту грошових коштів на підприємствах України, розглянуто основні етапи такої перевірки, визначено послідовність дій та процедур. Наголошено на необхідності внутрішньої регламентації процедур із обліку та аналізу грошових коштів на підприємстві, особливо в тих аспектах, що стосуються готівкового обігу і контролю.

8. Наведено ключової висновки з аудиторської перевірки системи обліку грошових коштів на підприємстві. Наголошено на недоліках щодо нечіткої регламентації процедур оформлення видачі готівки, неузгодженості графіку роботи касира і підприємства, зайвих витратах часу на здійснення операцій із оформлення касових документів, відсутності актів звітності щодо контролю за рухом грошових коштів.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Проведені дослідження дозволили сформулювати наступні висновки і пропозиції:

1. Встановлено, що коректне трактування дефініції грошові кошти сприяє побудові раціональної системи їх обліку, аналізу і аудиту. Відповідно до цього, грошові кошти прийнято визначати як певний вид активу, який виступає платіжним засобом, може набувати готівкової і безготівкової форми, виступати у формі грошових еквівалентів і забезпечувати виробничо-господарські потреби економічних агентів у ліквідних засобах. Відповідно до цього, грошові кошти можуть розглядатися з точки зору їх функцій і виступати мірою вартості, засобом платежу, інструментом накопичення і обігу, світовими грошима тощо.

2. Основу обліку, аналізу і аудиту грошових коштів становить нормативно-правова база, яка визначає сутність зазначених процесів, надає їх правового і економічного статусу, формує принципи, умови і процедури управління інформаційними потоками щодо грошових коштів і в цілому реалізується через п'ять ключових рівнів адміністративного впливу. Найвищий рівень утворюють положення і стандарти міжнародної спільності. Вони визначають ключові напрями регулювання зазначених процесів і формують базові умови для цього. Другий рівень становлять національні нормативні акти як правовстановлюючі інституції, які випливають із міжнародних норм але відображають адаптоване до реалій України бачення процесів. Третій рівень – більш практичного спрямування – містить національні положення щодо різних аспектів обліку, аналізу та аудиту грошових коштів. Четвертий рівень містить інструкції і методичні рекомендації, п'ятий – норми внутрішньої облікової політики підприємства. Ці всі рівні узгоджені між собою і формують цілісну систему нормативного забезпечення обліку грошових коштів.

3. Визначено, що через безготівкові розрахунки сьогодні відбувається лєвова частка фінансових операцій. Наявні інструменти таких розрахунків (акцепт, інкасо, чекова книжка тощо) характеризуються чіткими відпрацьованими алгоритмами, які дозволяють швидко і коректно

забезпечувати розрахунки підприємства із контрагентами без особистого контакту. Розвиток технічних можливостей в даному аспекті поступово заміщує ручну працю бухгалтера і відвідування ним фінансових установ за рахунок сучасних інформаційних технологій, таких як: електронні платіжні засоби, мобільний банкінг, блокчейн і т.д.

4. Облік грошових коштів на підприємстві і формування на основі цього фінансової звітності містять значні ризики, які можуть бути зменшені за рахунок застосування концепції управління грошовими потоками. В даному випадку, завдяки узгодженню джерел надходження фінансових ресурсів і їх витрат, синхронізації платежів і надходжень, а також прагненні до приросту чистого грошового потоку досягається ситуація, за якої інформаційно-облікова система сприяє високій ліквідності й оборотності коштів.

5. Зазначено, що готівкові кошти становлять їх найбільш ліквідну частину. Проте, обмеження, які існують у сфері обігу готівки, не дозволяють підприємствам зберігати ці засоби в касі в значному обсязі. Тому, система обліку грошових готівкових коштів має значні особливості, які передбачають створення спеціальних умов для їх зберігання та проведення операцій із ними, регламентування трудових відносин касира і підприємства, а також встановлення ліміту готівки в кас, що підвищує безпеку зберігання коштів і збільшує обсяг безготівкових розрахунків.

6. Виявлено, що безготівкові розрахунки, які здійснюються через розрахункові рахунки банків, є головним каналом руху грошових коштів вхідного і вихідного характеру. При цьому, спеціальні інструкції і положення регламентують порядок відкриття банківського рахунку та його обслуговування, визначають відображення зазначених операцій в обліку, розкривають можливість і потенціал використання спеціальних платіжних інструментів. При цьому, зазначається про активне впровадження дистанційних і мобільних інформаційних технологій для роботи із банківськими рахунками на відстані.

7. Систематизовано інформацію і порядок обліку грошових коштів у національній та іноземній валютах. Наведено ключові принципи та засади

такого обліку, відображення цих операцій в облікових регістрах, включаючи кореспонденцію рахунків, первинні документи і фінансові звіти. Визначено особливості обліку і відображення курсової різниці при розрахунках готівкою і без. Визначено перелік інших грошових коштів і особливості методики їх обліку. Узагальнено і розкрито особливі методичні підходи до подання облікової інформації про стан і рух грошових коштів на підприємстві у фінансовій звітності.

8. Обґрунтовано значення автоматизації обліку операцій із грошовими коштами, визначено ключові програмні продукти, які доступні на ринку, охарактеризовано процедуру автоматизації і відображення облікових та звітних процедур в автоматизованому середовищі. Окреслення перспектив автоматизації обліку грошових коштів дозволило визначити ключові напрями і потенціал автоматизації обліку досліджуваних операцій в майбутньому.

9. Розкрито ключові завдання і порядок проведення аналізу руху грошових коштів на підприємстві. Наведено головні інформаційні джерела і методики, які забезпечують найбільш повний і ґрунтовний аналіз досліджуваних процесів. В результаті фінансового аналізу визначено, що грошові кошти становлять незначну частку фінансових активів підприємства. Проте це становить деякий ризик тільки в контексті виникнення ситуації, за якої потрібно терміново розрахуватися по усіх поточних зобов'язаннях. В інших аспектах управління грошовими коштами на підприємстві відповідає необхідному рівню і характеризується фінансовою стабільністю і незалежністю. Рентабельність активів підприємства є додатною, але вона поступово знижується, що потребує вжиття додаткових заходів задля пришвидшення оборотності коштів і налаштування грошових потоків на підприємстві.

10. Узагальнено і систематизовано методику, порядок і критерії проведення аудиту грошових коштів. Наведено ключові утоми і сфери, які потребують першочергової перевірки аудитором щодо коректності організації облік і звітності за цими операціями. В контексті зазначеного виявлено ряд недоліків, які потребують усунення з позиції аудиту обліку і звітності

підприємства, до них належать: потреба в регламентації процедур руху готівки в касі, пришвидшення операцій із оформленням видачі чи прийманням готівки, потребі в узгодженні графіку роботи касира і підприємства, налаштування системи контролю за рухом грошових коштів на підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антоненко Н.В. Перспективи автоматизації управлінського обліку на підприємствах України. Удосконалення обліку, контролю, аудиту, аналізу та оподаткування в сучасних умовах інтеграційних процесів у світовій економіці: тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18-19 квітня 2018 р.). Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 468 с. С.140-143.
2. Аудит : підручник / О.А. Петрик, В.О. Зотов, Б.В.Кудрицький [та ін.] ; за заг. ред. проф. О.А. Петрик. К. : КНЕУ, 2015. 498 с.
3. Багацька К. Методичні підходи до аналізу грошових потоків. *Економічний аналіз*. 2012. № 10 (4). С.11–14.
4. Белова І.М., Завитій О.П, Семенишена Н.В. Генезис холдингів та агрохолдингів в Україні як інституційних одиниць. *Подільський вісник : сільське господарство, техніка, економіка*. 2019. Вип. 30. 84-93 с.
5. Белова І.М., Завитій О.П, Семенишена Н.В. Теоретичні аспекти зовнішньоекономічної діяльності інституційних одиниць в Україні. *Економічний дискус*. 2019. № 2. с. 65-75.
6. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів [Ф.Ф. Бутинець та ін.]; під заг. ред. [і з передм.] Ф.Ф. Бутинця. 8-ме вид., доп. іперероб. Ж. : Рута, 2009. 912 с
7. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський словник. Ж. : Рута, 2008. 224с.
8. Бухгалтерський облік у виробничих та агросервісних кооперативах: підручник / В. Я. Плаксієнко, Л. О. Мармуль, Т. Г. Маренич, [та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Плаксієнко. Київ : ЦУЛ, 2016. 448 с.
9. Вишивана Б., Дяків Ю. Вплив інноваційних технологій на розвиток безготівкових розрахунків в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2019. Випуск 57. С. 91-103.
10. Гайдаржийська О. М., Костюнік О. В. Облік касових операцій та шляхи поліпшення їх організації на підприємстві. *Економіка та держава*. 2018. Вип. 9. С. 71-74.

11. Гапченко Л., Костенко Д. Особливості фінансового обліку електронних грошей. Черкаси: ЧННІ ДВНЗ «Університет банківської справи», 2017. С. 77-80.

12. Головка В.І., Безкоровайна О.О. Аналіз нормативно-правового регулювання обліку грошових коштів та потоків. *Молодий науковець*. № 2 (54). Лютий, 2018. С. 691-694.

13. Господарський кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. База даних «Законодавство України. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15> (дата звернення: 12.11.2021)

14. Дерій М. В. Дефініції «грошові кошти» і «грошові потоки»: відмінності та взаємозв'язок. *Економічний аналіз*. 2010. Випуск 6. С. 60-64.

15. Дерій М.В. Облік і контроль грошово-розрахункових операцій в житловому будівництві: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» . Тернопіль. 2013. 259 с. URL : http://library.tneu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv

16. Жмурко Ю.в. Облікове забезпечення управління грошовими потоками. *Молодий вчений*. № 1 (53). січень, 2018 р. С. 883-887.

17. Завитій О. Внутрішній аудит на сільськогосподарських підприємствах . Прикладна економіка - від теорії до практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Б. О. Язлюк, Р. Ф. Бруханський [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2017. с. 149-152.

18. Завитій О. Теоретико-організаційні основи проведення енергетичного аудиту в Україні. *Інститут бухгалтерського обліку, контролю та аналізу в умовах глобалізації*. 2020. Випуск 3-4. 21-27 с.

19. Завитій О., Завитій І. Обґрунтування необхідності формування та функціонування системи екологічного контролінгу на підприємстві . Теоретичні та прикладні аспекти розвитку аграрного бізнесу України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Ю. І. Гайда [та ін.] ; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. Тернопіль : Економічна думка, 2015. с. 112-115.

20. Завитій О., Лада О. Принципи діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств. Вектори інноваційного розвитку освіти, науки і бізнесу в умовах глобальних змін : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції . Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2021. с. 45-46.

21. Завитій О., Роздимаха С. Напрями впровадження фінансової звітності за міжнародними стандартами. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2020. Випуск 2. 33-41 с.

22. Завитій О., Сава А. Оцінка економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств . *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнар. зб. наук. праць*. 2013. Вип. 1. с. 93-97.

23. Завитій О., Стецюк Р. Формування і функціонування продовольчого ринку . Перспективи розвитку освіти, науки і бізнесу в глобальному середовищі: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський, Г. Л. Монастирський [та ін.]. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. с. 263-265.

24. Завитій О.П. Організація стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємства. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності підприємства в умовах інституційних трансформацій : монографія / Р.Ф. Бруханський, П.Р. Пуцентейло [та ін.]. Тернопіль: Вектор, 2017. 388 с

25. Завитій О.П. Оцінка економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнар. зб. наук. праць*. 2017. Вип. 1. 93-97с.

26. Завитій О.П. Стратегічне управління розвитком економічних систем на регіональному рівні Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень: матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф. 26 квітн. 2018 р. (ЛТЕУ, м. Львів). Тернопіль : Крок, 2018. 167 с. 116-118.

27. Завитій О.П. Суть контролю в системі управління, його роль та місце у забезпеченні економічної безпеки. Вектори розвитку науки і бізнесу в

глобальному середовищі: тренди та перспективи: матеріали Національної науково-практичної конференції. / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський, Н. П. Чорна [та ін.]. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 18-21 с.

28. Завитій О.П., Дідоренко Т.В. Логістичні витрати виробничих підприємств як об'єкти обліку та контролю. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. №3-4. 49–73 с.

29. Завитій О.П., Дідоренко Т.В., Кондрюк Л. Логістичні витрати виробничих підприємств як об'єкти обліку та контролю. *Інститут бухгалтерського обліку, контролю та аналізу в умовах глобалізації*. 2019. №1-2. с.49-73.

30. Завитій, О. Сутність контролю в системі управління, його роль та місце у забезпеченні економічної безпеки . Вектори розвитку науки і бізнесу в глобальному середовищі: тренди та перспективи : матеріали Національної науково-практичної конференції. / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський, Н. П. Чорна [та ін.]. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. с. 86-90.

31. Заднепровська С. П., Парасій-Вергуненко І. М. Облік, аналіз та аудит операцій з платіжними картками в банківських установах : монографія. К. : КНЕУ, 2016. 304 с.

32. Зарічна Т. С., Тарасова К. І. Машинобудування України: сучасний стан, структура та тенденції розвитку галузі. Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 5. Частина І. ОНЕУ. Одеса, 2019. С. 68–76.

33. Засадний Б.А. Вдосконалення системи нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні. *Економіка та суспільство*. 2016. №7. URL: <http://economyandsociety.in.ua>.

34. Івченко Л.В. Сутність грошових коштів: підходи до визначення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 10. С. 798-803.

35. Карпенко Є. А. Фінансовий облік : навч.-метод. посібник. Полтава: ПУЕТ, 2015. – 359 с.

36. Карпенко Є.А., Філатов О.В. Еволюція підходів до порядку проведення аудиту касових операцій. *Регіональна економіка та управління*.

2016. № 2. С. 71–75.

37. Карпенко О. В., Карпенко Є. А. Облік за видами економічної діяльності : опорний конспект лекцій для студентів спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітня програма «Облік і аудит» ступеня бакалавра. Полтава : ПУЕТ, 2019. – 182 с.

38. Куцик П. О., Полянська О. А. Облік і звітність в оподаткуванні: навч. посібник. Львів: Вид-во Львів. торгов.-екон. ун-ту, 2017. 508 с

39. Макаренко А.П., Меліхова Т.О., Бескоста Г.М. Аудит: навч. метод. посібник. Запоріжжя: ЗДА, 2016. 184 с.

40. Матюха М.М., Беляк А.П. Організація обліку грошових коштів при використанні інформаційних технологій. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2020. № 15 (95), Т. 2. С. 20-24.

41. Меліхова Т.О., Веровкіна А.С. Удосконалення методики перевірки грошових коштів у національній валюті. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 1. С. 24-29.

42. Меньків, Б. Б. Основи формування облікової інформації про грошові кошти підприємства і операції з ними. Збірник наукових праць студентів кафедри економічної експертизи та аудиту бізнесу / редкол. : О. В. Адамик, В. В. Бобрівець, О. В. Бречко [та ін.] ; відп. за вип. О. В. Адамик. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. Вип. 1. С. 213-216.

43. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 12 (МСБО 12). Податки на прибуток : Стандарт; IASB від 01.01.2012. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/929_012 (дата звернення: 12.11.2021)

44. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 29 (МСБО 29). Фінансова звітність в умовах гіперінфляції : Стандарт; IASB від 01.01.2012. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/929_048 (дата звернення: 12.11.2021)

45. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 (МСБО 21). Вплив змін валютних коштів : Стандарт; IASB від 01.01.2012. База даних

«Законодавство України». Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/929_048 (дата звернення: 12.11.2021)

46. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7). Звіт про рух грошових коштів : Стандарт; IASB від 01.01.2012. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/929_019 (дата звернення: 12.11.2021)

47. Налукова Н., Кулина Г. Оцінка ефективності управління грошовими потоками підприємства. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнар. наук. журн.* 2020. Вип. 1. С. 49-58.

48. Несходовський І.С. Облік грошових коштів та контроль їх виконання в підприємствах торгівлі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». К., 2009. 20 с. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2009/09nisvpt.zip>.

49. Осовська Г.В., Юркевич О.О., Завадська Й.С. Економічний словник. К. : Кондор, 2007. 358 с.

50. Остафійчук С.М. Грошові кошти та їх еквіваленти - найліквідніші активи підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету.* 2011. Серія Економіка. Спецвипуск 33. Частина 2. С. 215-220.

51. План рахунків бухгалтерського обліку банків України, затверджений постановою Правління Національного банку від 11 вересня 2017 р. № 89 (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#n26>

52. Податковий кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> (дата звернення: 12.11.2021)

53. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 27.10.2020).

54. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.1993 № 3125-XII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3125-12> (дата звернення: 12.11.2021)

55. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III (поточна редакція від 19.11.2016, підстава 1736- 19). Відомості Верховної Ради України. 2001. № 5. Ст. 30.

56. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/996-14> (дата звернення: 12.11.2021)

57. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 27.10.2020).

58. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей : Постанова Національного банку України; Положення, Форма типового документа, Повідомлення, Інформація від 04.11.2010 № 481. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1336-10> (дата звернення: 12.11.2021)

59. Про внесення змін до Правил бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України : Постанова Національного банку України від 14.01.2020 № 4. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0004500-20> (дата звернення: 12.11.2021)

60. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 06.07.1995 № 265/95-ВР. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/265/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.11.2021)

61. Про затвердження змін та доповнень до Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ і Порядку застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ : Наказ; Державне казначейство від 26.03.2004 № 56. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0486-04> (дата

звернення: 12.11.2021)

62. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : Постанова Національного банку України; Інструкція, Форма типового документа, Повідомлення, Доручення, Вимоги, Розпорядження, Вказівки, Реєстр від 21.01.2004 № 22. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0377-04> (дата звернення: 12.11.2021)

63. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків - резидентів і нерезидентів : Постанова Національного банку України; Інструкція, Форма типового документа, Заява, Картка від 12.11.2003 № 492. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1172-03> (дата звернення: 12.11.2021)

64. Про затвердження Порядку бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ та внесення змін до деяких нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку бюджетних установ : Наказ; Мінфін України від 02.04.2014 № 372. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0426-14> (дата звернення: 14.11.2021)

65. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Національного банку України; Інструкція від 28.08.2001 № 368. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0841-01> (дата звернення: 12.11.2021)

66. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ; Мінфін України від 07.02.2013 № 73. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0336-13> (дата звернення: 12.11.2021)

67. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 130 «Вплив змін валютних

курсів» : Наказ; Мінфін України від 11.08.2011 № 1022. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1040-11> (дата звернення: 12.11.2021)

68. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність за сегментами» : Наказ; Мінфін України від 19.05.2005 № 412. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0621-05> (дата звернення: 12.11.2021)

69. Про затвердження Положення про ведення касових операцій в національній валюті України : Форма типового документа від 15.12.2004 № 637 (поточна редакція від 01.09.2013, підстава 1109- 13). Офіційний вісник України. 2005. – № 3 / № 7. Ст. 155.

70. Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 22.01.1996 № 11. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/116-96-%D0%BF> (дата звернення: 14.11.2021)

71. Про затвердження Правил бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України : Постанова Національного банку України; Правила від 08.04.2005 № 123. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0441-05> (дата звернення: 12.11.2021)

72. Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів : Постанова Національного банку України; Положення від 05.11.2014 № 705. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0705500-14> (дата звернення: 12.11.2021)

73. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/679-14> (дата звернення: 12.11.2021)

74. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2346-III. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/2346-14> (дата звернення: 12.11.2021)

75. Прохорчук С.В., Малюта Г.О. Теоретичні аспекти організації обліку і контролю грошових потоків підприємств. Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка та фінанси в умовах глобальних змін: національний та міжнародний дискурс», 28 жовтня 2019 р. Херсон. Ред. вид-во ПВНЗ «МУБіП», 2019. 165 с. С. 80-83

76. Пуцентейло П.Р., Довбуш А.В. Основні вектори розвитку бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки. Інноваційна економіка. № 3-4. 2001. С. 140-151.

77. Пуцентейло П.Р., Завитій О.П. Особливості формування стратегії управління економічним розвитком регіону. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2017. № 27. с. 298–308.

78. Пушкар М.С. Фінансовий облік : підручник. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 628 с.

79. Радіонова Н. Й., Окончук А. Р. Організація аудиту безготівкових розрахунків підприємства. Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Дніпро, 16 квітня 2021 року. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2021. С. 344-347.

80. Радіонова Н. Й., Окончук А. Р. Основні аспекти нормативно-правового регулювання аудиторської діяльності в Україні. Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація : збірник тез доповідей учасників ХІХ Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої пам'яті д.е.н., професора, Заслуженого діяча науки і техніки України Олексія Сергійовича Бородкіна, м. Київ, 26 березня 2021 року. Київ : ТОВ «Август Трейд», 2021. С. 88-90.

81. Сава А., Палюх М., Завитій О., Семенишена Н. Теоретичні засади бухгалтерського обліку в системі управління. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2017. Вип. 1-2. с. 21-28.

82. Садовська І. Б. Бухгалтерський облік : навч. посіб. для вищ. школи. К. : Центр учбової літератури, 2013. 688 с.
83. Семенець А.П. Бухгалтерський облік та контроль електронних грошей: організація і методика: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Житомир, 2017. 278 с.
84. Скоробогатова В. В. Грошові кошти як основна складова монетарних активів: економічна та облікова сутність поняття. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 1(59). С. 193–197.
85. Спільник І., Загородна О. Грошові потоки підприємства: комплексний аналіз за даними фінансової звітності. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2017. Випуск 1-2. С. 62-80.
86. Сук Л. К., Сук П. Л. Фінансовий облік : навч. посібник. Київ : Знання, 2016. 663 с.
87. Томчук В.В. Облік грошових потоків при застосуванні електронних форм обліку. *Збірник наукових праць ВНАУ Серія: Економічні науки*. №3 (69). Том 2. 2012.
88. Чижишин О.І. Фактори впливу на формування та ефективність грошових потоків підприємства. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій: Електронне наукове фахове видання «Інфраструктура ринку». 2017. URL : <http://www.market-infr.od.ua/uk/6-2017>.
89. Kostyuchenko V., Chyzhevska L., Nevchuk A., Hryhorevska O. Cash flow theory and entity's payments. *Journal of Economics and Economic Education Research*. 2021. Volume 22, Special Issue 1. P. 1-3.
90. Khorunzhak N., Belova I., Zavytii O., Tomchuk V., Fabiianska V. Quality control of auditing: Ukrainian prospects. *Independent Journal of Management & Production*. 2020. Vol 11, No 8. P.712-726. DOI: [dx.doi.org/10.14807/ijmp.v11i8.1229](https://doi.org/10.14807/ijmp.v11i8.1229). URL : <http://www.ijmp.jor.br/index.php/ijmp/article/view/1229/1317>.
91. Skrypnyk, M., Radionova, N., Vlasiuk, T., Bondarenko, S. & Grygorevska, O. (2019). Accounting and verification of sustainable enterprise development reporting. *IBIMA Business Review*. (2019), 1-10.